

platform voor gemeentelijk architectuurbeleid

**Zichtbaar
architectuurbeleid**

**Strijd tegen
de 'nikserigheid'**

Glasbakken

**Britse architecten
in Zaanstad**

**Architectentitel
per 1 oktober**

**Pijlen op de boog
van de wereld**

Wonen in 2000

De oogst van European

een schat aan ideeën voor de ontwikkeling van stedenbouw en architectuur

Bob Geerling

European is enkele jaren geleden gestart als een internationale prijsvraag voor stedenbouw en architectuur. De prijsvraag wordt gehouden in samenwerking met deelnemende gemeenten in de deelnemende landen, met als meest concrete resultaat dat de prijswinnaars ook daadwerkelijk een opdracht krijgen. De derde ronde, European 3, is zojuist gestart in Den Bosch, Dordrecht, Groningen en Haarlem.

Bob Geerling, voorzitter van de stichting European-Nederland, schetst de gang van zaken en belicht Zaanstad als een gemeente die in European-verband op voorbeeldige wijze invulling geeft aan architectuurbeleid.

Zaanstad nam deel aan European 2 en zag zich, enigszins geschrokken, geconfronteerd met twee buitenlandse prijswinnaars. Margreet Horselenberg, wethouder stadsontwikkeling van Zaanstad over de consequenties: de mooiste plannen komen tot stand met veel doorzettingsvermogen.

Bij het uitvoeren van het beleid, de kwaliteit van de architectuur te bevorderen, speelt European een bijzondere rol omdat deze organisatie met haar activiteiten een zeer breed veld beslaat. Niet alleen moedigt zij door haar geregeld plaatshebbende internationale prijsvragen jonge architecten aan vernieuwende ideeën te ontwikkelen, zij betreft daarbij ook potentiële opdrachtgevers en streeft ernaar winnaars een kans te bieden hun ideeën in concrete projecten te realiseren.

Bovendien ontplooit zij een aantal nevenactiviteiten die de winnende en eervol vermelde ontwerpen tot onderwerp maken van internationale gedachten-uitwisseling en discussie. Dat geschiedt vooral door het verzorgen van publikaties en het houden van tentoonstellingen, symposia en seminars.

European-Nederland is een stichting die deel uitmaakt van een federatief verband van tien Europese, gelijkgerichte organisaties (behalve Nederland: België, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Italië, Oostenrijk, Spanje, Zweden en Zwitserland) waarnaast zich nog een aantal geassocieerde landen (Oost-Europese en andere landen die minder draagkrachtig zijn) heeft geschaard. In de tien organiserende landen wordt ongeveer iedere twee jaar een architectuurwedstrijd uitgeschreven volgens dezelfde regels en procedures, en met als uitgangspunt een thema dat een problematiek stelt die door alle landen als gemeenschappelijk wordt ervaren. Voor European 2 was dat 'Wonen in de stad - revitalisering van stedelijke gebieden'. Het betrof dus woningbouw in een stedenbouwkundig verband in een bestaand stadsgedeelte.

De ideeënontwikkeling van de architecten wordt geactiveerd door in de deelnemende landen lokaties en daarbij behorende programma's aan te bieden die het thema tot grondslag hebben. De architecten uit alle deelnemende landen kunnen een ontwerp inzenden in eigen land of in een van de andere landen.

In ons land worden drie of vier geselecteerde gemeenten uitgenodigd lokaties aan te wijzen. Voor European 1 waren dat Amsterdam Noord, Arnhem en Den Haag; voor European 2 zijn Apeldoorn, Breda, Nijmegen en Zaanstad gekozen en bij het zojuist gestarte European 3 zijn Dordrecht, Groningen, Haarlem en 's-Hertogenbosch betrokken. De organisatie kiest de gemeenten uit op grond van ingeschat enthousiasme bij de betrokken bestuurders en ambtelijke diensten en het vertrouwen dat zij bereid en in staat zullen zijn te bevorderen dat eventuele winnaars in hun gemeente een opdracht zullen krijgen. Bovendien wordt hun een som gelds gevraagd om het prijzengeld en de organisatie mede te helpen bekostigen, en als tegemoetkoming in de geboden kans zich nationaal en internationaal te manifesteren en aan de verschillende evenementen deel te nemen.

De ervaring is dat slechts in twee gevallen de verwachtingen niet ingelost werden. In het algemeen echter is de toewijding, de inzet en het enthousiasme van de gemeenten groot en draaien zij op volle toeren in het hele proces mee; niet alleen in het prijsvraagtraject en de daarbij aansluitende evenementen, maar ook bij het verwerven van opdrachten.

Dat laatste is niet altijd even gemakkelijk omdat de gemeenten daarbij afhankelijk zijn van woningbouwcorporaties of ontwikkelaars. Deze moeten geïnspireerd en overtuigd worden met wel bekroonde maar dikwijls nog niet bekende, jonge architecten, soms zelfs uit een ander land, in zee te gaan en hen ontwerp opdrachten te geven die de nieuw ontwikkelde ideeën tot gestalte zullen brengen.

De vertrouwensbasis tussen European en de deelnemende gemeenten wordt formeel bekrachtigd door het ondertekenen van een intentieverklaring. Op grond daarvan kan men elkaar niet juridisch aanspreken. Eerder bevestigt het een morele verplichting van de gemeenten zich daadwerkelijk in te zetten.

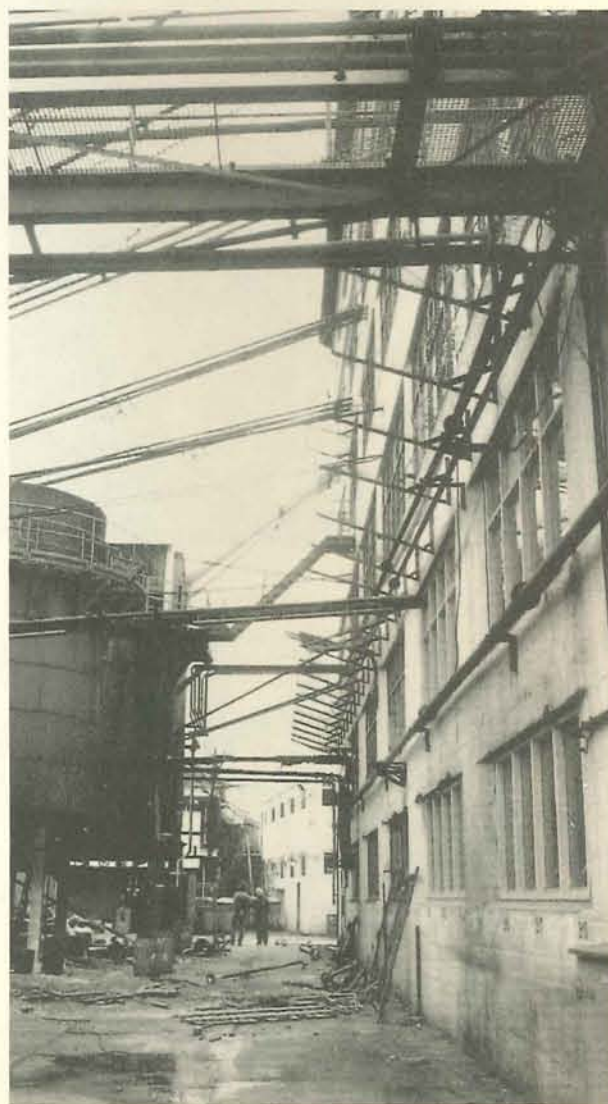
Behalve dat de gemeenten kunnen deelnemen aan de vele activiteiten die zich tijdens het prijsvraagtraject afspelen, vergroot hun relatie met European hun uit-

straling op het nationale en internationale vlak doordat hun stad op vele plaatsen in de publikaties met illustraties, en ook tijdens de symposia en seminars genoemd wordt. En tenslotte, maar zeker niet tenminste, oogsten zij een door een deskundige jury geijkte en getoetste schat aan ideeën voor de mogelijke stedenbouwkundige ontwikkeling van de door hen aangedragen lokatie.

Zonder ook maar enigszins tekort te willen doen aan alle andere gemeenten waarmee European goede betrekkingen onderhoudt, is Zaanstad zeker een goed voorbeeld van een gemeente waar de samenwerking met European inspirerend heeft gewerkt. Daar heeft European het bestuurlijk engagement ontmoet dat nodig is om tot boeiende resultaten te kunnen komen. De aangeboden lokatie aan de Zaanoever bleek niet alleen een grote trekker voor Nederlandse en buitenlandse inzenders, maar ook werden twee projecten bekroond: een van een Frans-Nederlandse equipe, een andere van een Engels-Iers team. Dat was aanleiding voor de gemeente Zaanstad om hun beide een opdracht te bezorgen.

En daar is het niet bij gebleven. De internationale European-organisatie verkoos Zaanstad als de plaats om een seminar over de problematiek van lokaties aan water, en oplossingen daarvoor te houden. Internationale deskundigen en jonge Europese architecten die ook elders ontwerpen hebben gemaakt voor soortgelijke plekken kwamen daar bijeen, waarbij European-Nederland en Zaanstad als gastheer optraden. Dat leverde ook een mooie internationale publikatie op.

Natuurlijk heeft de samenwerking van European met iedere gemeente zijn eigen inkleuring, maar Zaanstad is zeker een goed voorbeeld hoe een gemeente uitvoering kan geven aan een onderdeel van zijn architectuurbeleid door in te spelen op de kansen die European bij deelname aan de prijsvraag aanbiedt.

Britse architecten bouwen in Zaanstad

Margreet Horselenberg

De vraag of het deelnemen aan de European-prijsvraag positieve gevolgen heeft voor zowel de architect als de gemeente kan niet op voorhand worden beantwoord. Toch heeft de gemeenteraad van Zaanstad zonder al te veel discussie besloten om de Zaanwerf, een van haar mooiste lokaties, aan te wijzen voor European. De houding van de raadsleden was er een van: we wachten het resultaat af en zullen later wel beoordelen of het plan past binnen de uitgangspunten.

De Zaanwerf

De lokatie Zaanwerf ligt vrijwel in het centrum en aan de rivier de Zaan. Op het moment van indiening van het plan functioneerden de grote bedrijven van Sigma Coatings en Marvelo nog volop. Beide bedrijven zouden binnen twee jaar naar nieuwe bedrijfsterreinen verhuizen en zo zou hier de mogelijkheid ontstaan om woningen te bouwen.

Bij de jonge deelnemende architecten aan European

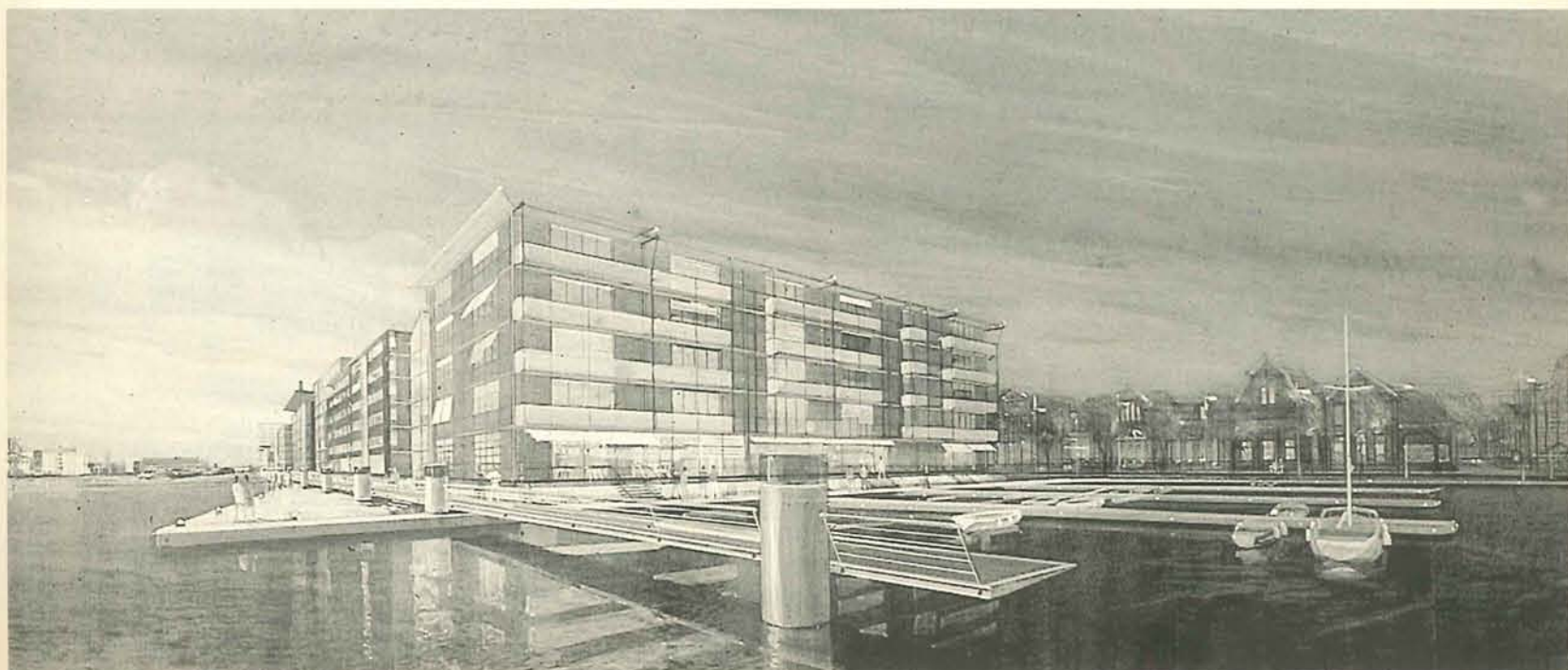
bleek een enorme belangstelling voor de lokatie Zaanwerf te bestaan en mijn grote angst was dat er meerdere prijswinnaars zouden worden aangewezen omdat de gemeente grote inspanning moet leveren om de winnaars aan het werk te krijgen. We konden niet de prijswinnaars bedanken en verder niets meer doen.

De jury voelde dit feilloos aan en honoreerde de lokatie Zaanwerf met twee hoofdprijswinnaars: de samenwerkende architecten Pierre Gautier & Tania Concko uit Parijs en Gerhard MacCreanor & Richard Lavington, werkzaam in Londen.

Ik vroeg mij direct af hoe het nu verder moest, want op voorhand stond vast dat de beide teams niet op dezelfde lokatie aan de slag konden. We hebben dit opgelost door een bijeenkomst te beleggen waar zowel de Franse als de Engelse architecten aanwezig waren, en we hebben daarnaast goed gezocht naar een lokatie die met de Zaanwerf vergeleken kon worden. Dat was het Eiland. Het Engelse duo was direct en-

European-inzending voor de lokatie Zaanwerf, MacCreanor en Lavington

European-inzending voor de lokatie Zaanwerf, Gautier en Concko

thousiast over deze plek en daarmee was dit probleem van tafel. De architecten werden gevraagd om een uitgewerkt woningbouwontwerp te ontwikkelen voor een gedeelte van het Eiland.

Alleen, bij het Eiland wisten we zeker dat het plan binnenkort uitgewerkt kon worden. Dat ging niet op voor de Zaanwerf, omdat het nog enige jaren zou duren voor de daar gevestigde bedrijven weg zouden zijn. Ik beschouw dat maar als een gegeven dat van tevoren bekend was.

Koppeling aan een opdrachtgever

Afgezien van het taaldilemma zijn er toch nog veel meer problemen waar je als bestuurder tegenaan loopt bij het werken met buitenlandse architecten. Ze zijn absoluut niet op de hoogte van de Nederlandse regelgeving en die is zeker goed te noemen - juist op het moment dat heel Nederland leert werken met het Bouwbesluit. Het is dan ook belangrijk dat de buitenlandse architecten gekoppeld worden aan een Nederlands architectenbureau dat hen hierin kan begeleiden en toch respect toont voor de ideeën van hun buitenlandse collega's.

Daarnaast is het zo dat een gemeente niet zelf bouwt, dus zij zal veel moeite moeten doen om architecten te koppelen aan een projectontwikkelaar en/of aan een corporatie.

Wij hebben het geluk gehad dat de grond ons eigendom is en we hebben dat ook als voorwaarde opgenomen. Wanneer dit niet het geval is wordt het bij voorbaat al veel moeilijker.

Vervolgens waren de ontwerpen, gebaseerd op de prijsvraag, absoluut niet uitvoerbaar omdat er geen doorberekening was gemaakt op financiële consequenties. Dit hield in dat de architecten een nieuw plan moesten maken dat op allerlei zaken getoetst moest worden. De twee Britten bleken weinig praktijkervaring te hebben opgedaan maar ze hadden wel een flinke vasthoudendheid ontwikkeld. Dat vroeg erg veel sturing aan het proces, met name van de stede-bouwkundige. We hebben de architecten vooraf

wel duidelijk aangegeven wat we wilden en daarbij genoeg ruimte overgelaten om de plannen bij te schaven.

MacCreanor en Lavington zijn erin geslaagd om een deel van het Eiland te ontwerpen. Dit heeft plaatsgevonden onder leiding van de landschapsarchitect Alle Hosper, aangetrokken als supervisor. Hosper is begonnen met een workshop van een week voor alle deelnemende architecten en dat gaf de Engelsen een unieke kans om binnen een team de totale samenhang van het Eiland te bekijken en te bestuderen. Dit plan is geslaagd!

Het Franse duo start nu met de uitwerking van het plan voor de Zaanwerf en ik heb er vertrouwen in dat dit ook goed zal gaan. Hun ideeën zijn prima en zij hebben heel duidelijke kenmerken van de Franse werkwijze en architectuuropvattingen.

Consequenties en verrijking

Het meedoen aan een prijsvraag vraagt veel ambtelijke capaciteit en enthousiasme. Daarnaast zijn er financiële consequenties voor zowel de gemeente als de projectontwikkelaar en de corporatie. Doordat wij te maken kregen met twee buitenlandse teams kwamen kosten voor overnachtingen en vliegtickets voor rekening van de gemeente. De begeleiding van de projectontwikkeling ligt bijvoorbeeld 25% hoger. Ik noem het even, want daar wordt vaak niet aan gedacht.

Al met al kan ik stellen dat het meedoen aan European een verrijking is voor een gemeente. Het plan van de Engelsen is naar mijn mening een 'Engels plan' geworden en zeker ook een verrijking te noemen. Het kan echter alleen gerealiseerd worden als een bestuurder een positieve grondhouding aanneemt. Het moet gedragen worden door zowel bestuurders als ambtenaren - anders is het gedoemd tot mislukken. Maar met een goede portie doorzettingsvermogen komen de mooiste plannen tot stand. Mijn ervaring is zeer zeker positief en het plan een verrijking!

Informatie

Catalogi van de prijsvragen **European I** (1989) en **European II** (1991) zijn, evenals verdere informatie, verkrijgbaar bij het secretariaat van de Stichting European, Postbus 2182, 3000 CD Rotterdam, tel. 010 - 4401238.

Stadhuis Zaanstad: tel. 075-559111

Het Eiland. Linksboven het project van MacCreanor en Lavington dat wordt gerealiseerd

Het beeldkwaliteitplan is erg populair. Diverse bijeenkomsten, studiemiddagen en artikelen worden aan dit fenomeen besteed. De eerste experimenten zijn inmiddels op poten gezet. Een verdienste van het beeldkwaliteitplan is dat het gemeenten er toe aanzet meer aandacht te besteden aan de inrichting en de vormgeving van de gebouwde omgeving. Er bestaat nu in brede kring binnen gemeenten aandacht voor beeldaspecten, die in een steeds vroeger stadium bij het ontwikkelen van plannen worden betrokken. Stedebouwkundige plannen, die sterk functioneel van karakter waren en vrijwel uitsluitend betrekking hadden op het platte vlak, zijn nu steeds vaker 'driedimensionaal'. Daarnaast worden de kenmerken van de omgeving door architecten nadrukkelijker - naast het programma van eisen - als uitgangspunt gehanteerd bij het ontwerp van een gebouw. Kortom: het beeldkwaliteitplan slaat een brug tussen het functioneel getinte bestemmingsplan en het autonome bouwplan.

Een groot aantal gemeenten probeert op dit moment concreet handen en voeten te geven aan het beeldkwaliteitplan. De ervaring in Gelderland is dat het opstellen van een dergelijk plan meestal zonder veel problemen verloopt. Stedebouwkundige bureaus en welstandsorganisaties kunnen de gemeente prima adviseren, daarbij geholpen door studies als *Het beeldkwaliteitplan* (1).

Het fenomeen beeldkwaliteitplan heeft een grote verleidingskracht. Het spreekt velen aan. Dit heeft echter soms tot gevolg dat het als een 'wondermiddel' wordt beschouwd. De gedachte is dan: wanneer we een beeldkwaliteitplan hebben, komt het wel voor elkaar. Het beeldkwaliteitplan op zichzelf garandeert echter geen ruimtelijke kwaliteit, maar is een extra impuls in het proces om tot die beoogde kwaliteit te komen. Het is in de eerste plaats een afstemmingskader en een communicatiemiddel voor allen die bij de planontwikkeling zijn betrokken. Wil het beeldkwaliteitplan succesvol zijn, dan zal het proces waarbinnen het plan een strategische rol speelt aan een aantal voorwaarden moeten voldoen.

Draagvlak

Een essentiële voorwaarde voor de effectiviteit van een beeldkwaliteitplan is de aanwezigheid van een politiek en maatschappelijk draagvlak. Wanneer dit ontbreekt, is het opstellen van zo'n plan zinloos. Het waarmaken van de bedoelingen van het beeldkwaliteitplan vraagt grote inzet en een lange adem, gezien de termijn van uitvoering. Het is daarbij soms nodig om door gevestigde systemen heen te breken en mensen op één lijn te krijgen. De politieke intentie en enkele enthousiaste 'gangmakers' zijn hierbij onmisbaar. Wanneer de wil er is, komt de weg vanzelf.

Integraal plan

De vormgeving van bouwwerken, de inrichting van privéterreinen én de vormgeving van de openbare ruimte zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Een goed beeldkwaliteitplan gaat uit van deze wisselwerking en beperkt zich niet tot één aspect. Een beeldkwaliteitplan is dus altijd een integraal plan. In de praktijk is het vaak zo dat een beeldkwaliteitplan opgesteld wordt als er al een bestemmingsplan ligt. Dit ontkent in feite het integrale karakter van het beeldkwaliteitplan. Het beste is om het beeldkwaliteitplan in samenhang met een bestemmingsplan of met een nadere uitwerking van een globaal plan te ontwikkelen. Immers, ieder bestemmingsplan legt al veel vast met betrekking tot het uiteindelijke beeld. 'Visuele rampen', die opgeroepen worden door het bestemmingsplan, kunnen met een goed beeldkwaliteitplan niet worden voorkomen.

Het integrale karakter van het beeldkwaliteitplan kan botsen met de gemeentelijke organisatie, die zich kenmerkt door een opdeling in sectoren. Wil een beeldkwaliteitplan effectief zijn, dan zullen deze verschillende sectoren bereid moeten zijn hun specifieke deelbelang ondergeschikt te maken aan het totaalbelang. Dit betekent een organisatie rondom het beeldkwaliteitplan, die afgestemd is op de gedachte dat het geheel meer kan zijn dan de som der delen. Ook de betrokken marktpartijen zullen zich achter deze gedachte moeten scharen.

Maatwerk

Kenmerkend voor een beeldkwaliteitplan, naast het integrale karakter, is dat het altijd gaat om maatwerk. Een beeldkwaliteitplan moet afgestemd zijn op de specifieke situatie. De opgave is telkens anders, afhankelijk van de problematiek, de kenmerken van het gebied en vooral ook van het ambitieniveau. Bij het opstellen van het beeldkwaliteitplan moet duidelijk zijn op welk niveau de gemeente wil inzetten. Welk resultaat wil je bereiken, hoe zit het met de haalbaarheid in de markt en hoe ver wil je gaan in het stellen van eisen? De 'spelregels' moeten aan de start helder zijn, om te voorkomen dat het plan in de loop der tijd steeds verder wordt ondergraven door incidentele beslissingen.

Het eindbeeld ontstaat uit de wisselwerking tussen het programma, het stedebouwkundig plan, de deskundigheid van de architecten en de wijze van gronduitgifte. Deze wisselwerking moet bij het opstellen van een beeldkwaliteitplan voor ogen staan. Enkele voorbeelden ter verduidelijking:

- wanneer de gemeente voor een bepaald gebied of zone een bijzonder en duidelijk samenhangend beeld wil creëren, dan ligt het voor de hand om dit gedeelte projectmatig te ontwikkelen in plaats van de kavels uit te geven aan diverse individuele opdrachtgevers.
- is op een bepaald punt in een wijk een beeldbepalend gebouw vereist, dan zal de architectenkeuze daarop moeten zijn toegespitst.
- wanneer de gemeente in een vrije sectorwijk 'hoge ruimtelijke kwaliteit' wenst, maar op geen enkele manier opdrachtgevers wil beperken in hun architectenkeuze, dan zal het plan helder en eenvoudig moeten zijn, met een ruime verkaveling en een bescheiden programma.

Kortom: het programma, de gronduitgifte en de architectenkeuze moeten worden afgestemd op het beoogde ruimtelijk beeld.

Gebruiksaanwijzing

Belangrijk is dat een beeldkwaliteitplan niet alleen de doelen aangeeft, maar ook duidelijk maakt welke weg gevolgd gaat worden om deze doelen te verwezenlijken. Er moeten afspraken gemaakt worden over:

- de status van het beeldkwaliteitplan;
- wie verantwoordelijk is voor de uitvoering/begeleiding van het plan;
- de hardheid van de verschillende richtlijnen en randvoorwaarden en de handhaving van deze eisen gedurende het proces;
- de effectivering van het beeldkwaliteitplan.

Publiciteit en informatie

Zoals al is gesteld is een beeldkwaliteitplan in de eerste plaats een communicatiemiddel, bedoeld om iedereen op één spoor te zetten. Alle belanghebbenden moeten van het beeldkwaliteitplan op de hoogte zijn. Aan het plan moet daarom publiciteit gegeven worden, door bijvoorbeeld een openbare bekendmaking, ter inzage legging en door het organiseren van informatiebijeenkomsten voor de direct betrokkenen, waarin het doel, de inhoud en de uitwerking van het beeldkwaliteitplan duidelijk worden gemaakt. Bij het uitdragen van het beeldkwaliteitplan naar de betrokken burgers, ontwikkelaars en architecten moet duidelijke, begrijpelijke taal gesproken worden. Veel gemeenten maken een 'populaire versie' van het beeldkwaliteitplan, in de vorm van een folder of boekje, waarmee belanghebbenden vroegtijdig worden geïnformeerd.

Tenslotte

Hét voordeel van het werken met een beeldkwaliteitplan is dat er overleg kan plaatsvinden voordat er een min of meer uitgewerkt bouwplan ligt. Het is mogelijk de afzonderlijke plannen die op het betreffende gebied betrekking hebben (en daarmee tevens alle betrokken personen en instanties) met elkaar in verband te brengen. Volgens onze bevindingen is een goede organisatie van het proces dan ook essentieel. De opzet en de methodiek van een beeldkwaliteitplan is afhankelijk van onder meer de specifieke problematiek, de werkwijze die men wil hanteren en het tijdspad waarop het plan betrekking heeft.

Tussen het bestemmingsplan als juridisch kader en de concrete bouwopgave gaapt het gat van de beeld- en belevingskwaliteit van de openbare ruimte. Over de ruimtelijke inrichting en de visuele kwaliteit van de gebouwde omgeving in Nederland bestaat veel onvrede en er worden allerlei initiatieven bedacht, besproken en genomen om die twijfelachtige kwaliteit te verbeteren. Geheel in de lijn van het beleid van de rijksoverheid, stimuleren in plaats van dwingen, wordt in de Architectuurnota van VROM en WVC koers gezet naar een stimulerend beleid. Het rijk legt heel duidelijk de verantwoordelijkheid voor de openbare ruimte bij de lokale overheden. Het gaf opdracht tot het ontwikkelen van een leidraad voor één van de instrumenten die de gemeenten kunnen hanteren: het beeldkwaliteitplan, doorgaans aangeduid als BKP. Dat lijkt zich nu tot een trend te ontwikkelen. Bij het onlangs opgerichte Stimuleringsfonds voor Architectuur kunnen gemeenten subsidie aanvragen om beeldkwaliteitplannen te maken.

In de discussie over de zin en betekenis van beeldkwaliteitplannen lopen de meningen uiteen. Sommigen menen dat een BKP teveel naar regelgeverij riekt: elk instrument erbij is er een teveel, je zou beter moeten omgaan met de kwaliteit van de bestaande middelen, de kwaliteit van stedebouwkundige plannen moet omhoog! Een BKP versluiert dat bestemmingsplannen, die het enige wettelijke kader bieden, steeds globaler worden en daardoor zijn de bouwplannen nauwelijks meer te toetsen. En: worden architecten wel tijdig worden ingeschakeld als de BKP's er dan toch komen?

Anderen, de welstandsorganisaties bijvoorbeeld, zien een mogelijkheid vroegtijdig betrokken te worden bij de planvorming en stimuleren het maken van een beeldkwaliteitplan, maar zij zijn beducht voor een mode van papieren plannen en realiseren zich dat ruimtelijke kwaliteit niet wordt bereikt zonder effectieve inzet van de gemeente. Een BKP zou naar de mening van de organisaties interdisciplinair tot stand moeten komen, in een samenwerking tussen gemeente, stedebouwkundigen en de welstand.

Diverse Nederlandse gemeenten doen op dit moment de eerste ervaringen op met het werken met beeldkwaliteitplannen. Het Gelders Genootschap, dat 86 gemeenten in Gelderland adviseert op het gebied van welstand, monumenten en ruimtelijk beheer, is op diverse wijzen bij deze plannen betrokken. Anne van Kuijk, werkzaam bij het Gelders Genootschap, doet verslag van de bevindingen met beeldkwaliteitplannen in Gelderland.

Informatie

1 Het beeldkwaliteitplan, instrument voor kwaliteitsbeleid, samenstelling en eindredactie: Kuiper Compagnons Rotterdam/Arnhem 1991, uitgave ministeries van VROM en WVC. Deze uitgave is verkrijgbaar bij: Distributiecentrum VROM, tel. 070 - 3393939.

Gelders Genootschap, Postbus 68, 6800 AB Arnhem, tel. 085 - 421742.

Pijlen op de boog van de wereld

Frank van der Linden

'Wegwijzer Eindhoven' is de titel van een project dat in de maand september te zien is geweest in Eindhoven. De architecten Marloes van Houten, Peer van Ling en Frank van der Linden werden uitgenodigd tot een persoonlijke reactie op de gemeentelijke nota 'Ruimte voor architectuur in Eindhoven'. Binnen dit kader is het woord 'ruimte' opgevat als 'aandacht'.

De drie architecten selecteerden 50 architectuurprojecten. In en rond het centrum van Eindhoven werden wegwijzer-palen geplaatst waarop de projecten te bezichtigen waren. De informatie op de borden bestond uit een foto van het project, een toelichting omtrent de ontwerper, gebouw en een aanduiding over de afstand tussen wegwijzer en project. De drie architecten laten zich niet door afstanden misleiden. Zij pleiten voor brede verkenningen voor goed opdrachtgeverschap.

Frank Gehry. Vitra Design Museum, 1989. Op 472 km van de wegwijzer in Eindhoven te Weil am Rhein. Het wit van de buitenmuren en het zink van de daken versterken de kracht van het samenspel van de delen, die binnen voor een rijke, ruimtelijke ervaring zorgen. Foto: Peer van Ling

De keuze van de projecten is uiteraard een selectie uit een veel grotere architectuurproductie van projecten 'die gezien mogen worden'. Er is echter niet zozeer een onderscheid gemaakt tussen bouwwerken die in de schijnwerpers hebben gestaan en die tot nog toe elke aandacht hebben moeten ontberen. Wel is ze persoonlijk getint en derhalve arbitrair. Ze zal dus ook wel vragen oproepen in de zin van 'waarom dit wel en dat niet'? Maar interessanter dan daarover delibereren is het in te gaan op het bindmiddel van het gepresenteerde.

Algemeen kan gesteld worden dat gekozen is voor hedendaagse projecten. Aangezien de architectuur programma's moet bedienen die aan het contemporaine gelieerd zijn, is dat dus een keuze om de stand van zaken van dit moment weer te geven en welke wisselwerking er bestaat tussen programma en materiële verwezenlijking. En dat alles in het huidige tijd-gewricht van het informatietijdperk.

Architectuur bouwen is echter gelijktijdig een daad van relatieve tijdloosheid. Gebouwen zijn nauwelijks onderdeel van de wegwerpcultuur en bereiken gauw een levensduur van 50 jaar of meer. Dit alles is uiteraard nauw verbonden met de kapitaalvernietiging die afbraak korte tijd na realisatie zou betekenen. Hetgeen weer tot gevolg heeft dat alles dat gebouwd wordt op het huidige moment een slagschaduw in de tijd vooruitwerpt, de toekomst in. En in het verleden gebouwde projecten, waarvan er hier een aantal gepresenteerd zijn, hebben zodoende nog immer een geldigheid voor de hedendaagse ontwerppraktijk. Een van de meest kenmerkende eigenschappen van deze tijd - zeker in vergelijking met een halve eeuw en meer geleden - is de snelheid waarmee de informatie ons van wereldwijd tegemoet stroomt. Met de fax is het momenteel zelfs mogelijk geschreven in een mum van tijd naar de andere kant van de wereld te verzenden. Deze mondialisering van kennisoverdracht en het platdrukken van de tijd is ook aan de architectuur niet voorbij gegaan. Het is niet alleen zo dat stijlcitaten waar ook ter wereld geplagieerd worden, ook de mobiliteit van het gedachtegoed van de architect is tot voorheen ongekende grootte gestegen. De architect is een soort van modern handelsreiziger geworden die met een koffer vol ideeëngoed zijn waar probeert te slijten. Daarmee verricht hij een uiterst nobele daad, maar de concurrentie is vaak moordend en veelal verhullend. Want door de overvloed aan beelden en de overdaad aan praatjes kan de geïnteresseerde opdrachtgever zonder gedegen kennis nauwelijks meer het kaf van het koren scheiden.

In plaats van het aftasten van de territoriale grenzen is het beter de limieten van de potenties van het vak te exploreren. Het project Wegwijzer Eindhoven wilde zodoende realisaties belichten die juist daar in excelleren. Dat is uitgemond in de presentatie van de 50 projecten aan de 25 palen in het centrum van Eindhoven. Aan elke paal waren telkens twee gebouwen rug aan rug met elkaar verbonden, maar de enige overeenkomst die ze met elkaar gemeen hadden was dat ze beide uitgeleerd waren en er in dezelfde richting naar verwezen werd.

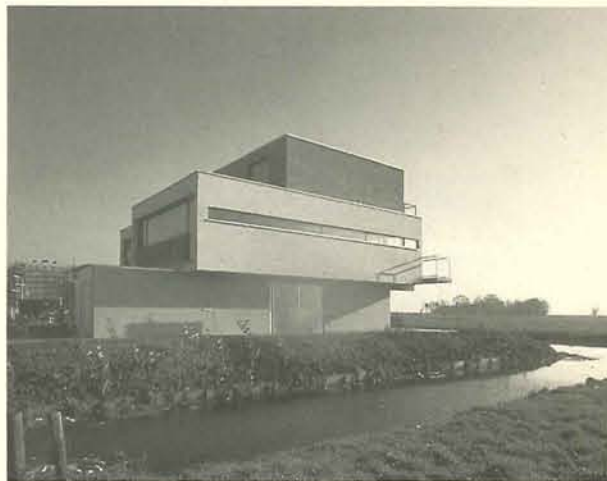
En de richting van de borden ging dwars door Eindhoven heen, verwijzend naar elders, nu en dan binnen haar gemeentegrenzen, vaker naar daar buiten. Maar in haar centrum durfde ze dat gedurende zes weken ten toon te stellen en opende ze haar ogen voor de mogelijkheden die geboden kunnen worden bij het open vizier en kon ze zich vergapen aan de pijlen op de boog die de wereld voor haar in petto heeft.

Sjoerd Soeters. Circus Zandvoort, 1991. Op 121 km van de wegwijzer in Eindhoven aan het Gasthuisplein te Zandvoort. Sensualiteit door maximaal inzetten van contrasten: glad/ruw, kleuren, hoog/laag, licht/donker, koude/warme sferen, kleine/grote ruimtes. Foto: Snoek & Booij

René van Zuuk. Woonhuis Psyche, 1992. Op 103 km van de wegwijzer te Eindhoven in de Fantasie te Almere. De zeer nadrukkelijke aanwezigheid van materialen in specifieke combinaties levert een bijzondere fysieke ervaring op.

Babet Galis. Dubbel woonhuis Grootbeeld, 1990. Op 97 km van de wegwijzer te Eindhoven aan de Straat van Malakka te Delft. De straatzijde is besloten en aan de tuinkant wordt met balkons en liggende vensters een weids uitzicht geboden.

Informatie

Wegwijzer Eindhoven is georganiseerd in het kader van het Eindhoven Festival in samenwerking met Activiteiten Stad Beeld Eindhoven. Bij dit project verscheen een architectuurkaart met de diverse lokaties. Stad Beeld Eindhoven, Monique Verhulst, Postbus 2358, 5600 AJ Eindhoven, tel. 040 - 387758.

L O K A A L

platform voor gemeentelijk architectuurbeleid

Tony Goossens. Machinefabriek Goossens bv, 1993. Op 3,5 km van de wegwijzer aan de Dillenburgstraat te Eindhoven. Een constructiestramien waar overheen een hal als een doos geplaatst is en waarvan het grid verder naar voren geschoven wordt om als billboard dienst te doen.
Foto: Frank van der Linden

Konstantin Melnikov. Rusakov Arbeidersclub, 1929. Op 2160 km van de wegwijzer te Eindhoven aan de Stronskaia Ploshchad te Moskou. Twee driehoekige trappehuizen bieden de mogelijkheid het grote auditorium in drie kleinere te splitsen, die als herkenbare bouwdelen boven het terrein uitragen.
Foto: John Körmeling

Koen van Velsen. Bibliotheek, 1988. Op 98 km van de wegwijzer te Eindhoven aan het Kerkplein te Zeewolde. De zwevende, geperforeerde gevel geeft licht in een ruimte die afzondering verlangt.
Foto: Hildegard Diederik-Hick

Bernard Tschumi. Parc de la Villette, 1990. Op 364 km van de wegwijzer in Eindhoven in La Villette te Parijs. Een over elkaar heenleggen van diverse stramienen levert een park op waarin geen plek hetzelfde is en waarin zodoende de toevallige ontmoeting centraal komt te staan.
Foto: Peer van Ling

De aandacht voor de openbare ruimte en voor de architectuur is een belangrijke verantwoordelijkheid van bestuurders. Met name van de lokale bestuurders in Nederland. Op hen zijn de stimulerende intentieverklaringen in de Architectuurnota, waarin voor het eerst een rijksbeleid voor architectuur en stedenbouw is opgetekend, voor een groot deel gericht. De lokale bestuurders zijn immers degenen die in hoge mate beslissingen nemen over de inrichting van de dagelijkse omgeving waarin iedereen woont, werkt, leeft. De ideeën over de inrichting van die omgeving veranderen, als het goed is, analoog aan maatschappelijke veranderingen en culturele ontwikkelingen. Dat vraagt niet alleen inzicht in de bestaande maatschappelijke situatie en de huidige cultuur maar dat vraagt ook kennis van het verleden. Nederland kent een unieke volkshuisvestingstraditie, met veel sociale opdrachtgevers en een planningstraditie waarin stedenbouw en architectuur een volwaardige plaats hebben verworven. Voor de huidige stand van zaken in de stedenbouwkundige planning leze men het pleidooi van Noud de Vreeze tegen 'nikserigheid'. Het volkshuisvestingsbeleid dreigt slechts een financieel-boekhoudkundige zaak te worden. Er is nauwelijks oog voor maatschappelijke effecten als bevolkingssamenstelling van wijken of betaalbaarheid van nieuwbouw. De partners in het bouwproces kunnen niet bepaald worden beschuldigd van hun gerichtheid op de toekomst. Terwijl de inrichting van de gebouwde omgeving om alerte reacties vraagt. Zeker in de bouw, waar de resultaten soms pas jaren na de beslissingen zichtbaar zijn en het natuurlijk niet de bedoeling kan zijn dat de tijd de intenties achterhaalt. Er moet in het beleid ruimte zijn voor die tijd. Tijd ook voor kennis, voor het bijhouden en ontwikkelen van die kennis, het kennis nemen van ervaringen elders - soms dichterbij dan vermoed, in een buurgemeente waar een wethouder toch wat vaker langs zou moeten gaan - om verantwoorde keuzes te kunnen maken en overwogen beslissingen te kunnen nemen.

Om de kwaliteit van de openbare ruimte te verbeteren kan het natuurlijk niet bij 'stimulerende maatregelen' alleen blijven. En evenmin bij algemene kritiek op een 'bedroevend laag peil van architectonische kennis bij lagere overheden', waarvan geregeld melding wordt gemaakt in dagbladen of in bestuurlijke periodieken. In vervolg op de Architectuurnota is onlangs het Stimuleringsfonds opgericht en medio 1993 verscheen ook de stichting Architectuur Lokaal.

Architectuur Lokaal is een platform van betrokken organisaties bij architectuurbeleid, dat alleen al bijzonder is omdat die organisaties niet elders geregeld en gezamenlijk over het lokale architectuurbeleid spreken. Architectuur Lokaal is dan ook geen verlengde van elk van die organisaties, maar probeert meningen te bundelen, kennis over te dragen en de gemeentelijke bestuurders de wapens voor hun keuzen en beslissingen in handen te geven. Architectuur Lokaal zal een ondersteuning bieden voor het ontwikkelen van architectuurbeleid in met name middelgrote en kleinere gemeenten. In sommige gevallen staan zij nu, aan de vooravond van de VINEX, voor aanzienlijke bouwopgaven. Maar ook voor reguliere inrichting van de openbare ruimte, het beleid en het beheer is visie nodig. Er wordt bij het bureau van Architectuur Lokaal een documentatie opgezet van architectuurbeleid en van succesvolle praktijkvoorbeelden, er zullen projecten worden gestart - nu in voorbereiding - met een actieve betrokkenheid van lokaal bestuur. Deze kwartaaluitgave is daarom niet alleen gericht aan lokale bestuurders, maar straks ook van hen afkomstig.

Cilly Jansen

Medio 1993 is de stichting Architectuur Lokaal, platform van organisaties die betrokken zijn bij de kwaliteit van de architectuur en van het architectuurbeleid, opgericht. De ministeries van VROM en WVC en het Stimuleringsfonds voor Architectuur zijn als waarnemer bij het platform betrokken. Architectuur Lokaal is opgericht in het kader van de beleidsvoornemens van de Rijksoverheid zoals deze zijn opgetekend in de nota Ruimte voor Architectuur van de ministers van VROM en WVC. Aan de stichting Architectuur Lokaal is door het ministerie van VROM voor de periode 1993 tot 1996 een jaarlijkse subsidie toegezegd.

Het doel van Architectuur Lokaal is 'middels gerichte informatievoorziening en specifieke stimuleringsprogramma's het lokale architectuurbeleid en de kwaliteit van de gebouwde omgeving te bevorderen'. Tot de werkzaamheden van Architectuur Lokaal behoren onder meer het bevorderen van samenwerking tussen organisaties die zich bezighouden met de ruimtelijke kwaliteit van de gebouwde omgeving en met de architectuur, het opzetten en onderhouden van een informatieve documentatie architectuurbeleid ten behoeve van lokale overheden, het stimuleren van de belangstelling voor ruimtelijke en architectonische kwaliteitszorg bij lokale overheden en het aandacht vragen voor belangwekkende ontwikkelingen op ruimtelijk en architectonisch gebied.

Platform Architectuur Lokaal

Koninklijke Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst Bond van Nederlandse Architecten BNA
Bond van Nederlandse Stedenbouwkundigen BNS
Federatie Welstandtoezicht FW
Nederlands Architectuurinstituut NAI
Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting NIOVO
Nederlandse Vereniging voor Tuin- en Landschapsarchitectuur NVTL
Vereniging Nederlandse Gemeenten VNG
Stichting Archiprix
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht HKU.

bestuur Architectuur Lokaal
mr C.J.D. Waal, voorzitter
ir C.E. van Esch
A.Th. Duijvestijn

bureau Architectuur Lokaal
Schouwburgplein 30-34
3012 CL Rotterdam
tel. 010 - 4332859
fax. 010 - 4136666
Cilly Jansen, coördinator
José van Campen

Stimuleringsfonds in de strijd tegen de 'nikserigheid'

Noud de Vreeze

Het Stimuleringsfonds voor Architectuur is officieel opgericht op 1 juli 1993. Op deze 'dag van de architectuur' trok vooral de gespierde taal van de Bond van Nederlandse Architecten aan het adres van de Minister van WVC alle aandacht: de keuze van een Amerikaanse architect voor een Nederlands ministerie van cultuur zou een wat al te vrijmoedig exposé zijn van de internationale oriëntatie in het cultuurbeleid van de rijksoverheid. De nieuwsaarde van de oprichting van het Stimuleringsfonds kon met zo'n spectaculair conflict natuurlijk niet concurreren. Maar in feite vond de officiële start van het Stimuleringsfonds daardoor toevallig juist in een goede sfeer plaats. Een sfeer die hoort bij een instituut dat slechts vanuit de coulissen van het architectonisch en stedenbouwkundig theater opereert: hier en daar een beetje stimuleren en aanmoedigen, soms onopvallend influisteren, en zo nu en dan een duwtje in de rug.

Subsidiemogelijkheden voor architectuurbeleid en voor deskundigheidsbevordering bestuurders

Het Stimuleringsfonds voor Architectuur heeft tot doel 'het bevorderen van de ontwikkeling van de architectuur in de ruimste zin van het woord en het scheppen van voorwaarden voor de realisatie van projecten met een hoge architectonische kwaliteit in Nederland'.

Het Stimuleringsfonds voert de Regeling Projectsubsidies Architectuur uit, waarmee initiatieven kunnen worden ondersteund die de belangstelling voor en het inzicht in architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit in brede zin beogen te bevorderen.

Per jaar is een bedrag van ca. f. 5,8 miljoen voor subsidies beschikbaar, verdeeld over drie subsidierondes per jaar. Bij de beoordeling van de subsidieverzoeken wordt advies gevraagd van een adviescommissie. De beoordeling vindt plaats op grond van een aantal criteria, die onder meer betrekking hebben op verschillende typen projecten waarvoor in principe financiële ondersteuning kan worden aangevraagd. Daarnaast heeft het Stimuleringsfonds thematische prioriteiten gesteld, die hiernaast zijn toegelicht door de directeur van het Fonds, Noud de Vreeze. Hieraan kan in principe tweederde van het budget worden besteed. Wanneer het Fonds meer aanvragen zou willen honoreren dan het beschikbare budget toestaat worden kwalitatieve vergelijkingen gemaakt tussen de aanvragen.

Het Stimuleringsfonds noemt als mogelijkheden subsidies voor:

Manifestaties en evenementen zoals bijvoorbeeld tentoonstellingen, congressen, symposia, beurzen, seminars en lezingen, Publikaties, tijdschriften, studies en onderzoek, Gemeentelijke en provinciale architectuurbeleidsplannen, Beeldkwaliteitplannen, lokatiegebonden inventarisaties en ontwikkelingsscenario's, Projecten gericht op de bevordering van de deskundigheid van opdrachtgevers en lokale bestuurders, Voorbereidingsstudies over, en documentatie, evaluatie en publicatie van voorbeeldprojecten en experimenten, Architectuurwedstrijden en meervoudige studieopdrachten, Audiovisuele producties.

Informatie

Een informatieve brochure over het Fonds, de mogelijkheden en procedures is te verkrijgen bij:
mw. A.W. Ploeger
Stimuleringsfonds voor Architectuur
Schouwburgplein 30-34
3012 CL Rotterdam
tel 010 - 4330525

Het is met de architectuur in Nederland wonderlijk gesteld. Het lijkt erop dat de Minister van Cultuur, mevrouw d'Ancona, groot gelijk heeft als ze constateert dat er zoveel 'nikserigs' gebouwd wordt. Te veel bedrijfsgebouwen en kantoren hebben geen enkele allure; glimmend soms, veel marmer, 'n fontein ervoor en een vijver, maar alles in het wat klungelige stijl van de goedkope poenigheid die bij modern management schijnt te horen, liefst op een toplokatie. Niets herinnert aan een park als het maar brainpark heet, en ruime parkeervoorzieningen biedt. En in de meeste woonwijken zijn nog slechts drie smaken te krijgen omdat de marktbewuste en klantvriendelijke bouwondernemer z'n investeringsrisico's bovenal tot een overzichtelijke omvang beperkt wil houden: rijtjeshuizen, twee-onder-een-kap, of 'n villaatje aan een waterkant met aanlegsteiger. De wethouder van het grondbedrijf wil vooral tempo maken en geen gezeur over architectonische allure of stedenbouwkundige structuur. Doe maar gewoon dan is 't al ingewikkeld genoeg.

Dat alles heeft met architectuur en stedenbouw niets van doen. De wereld van projectontwikkelaars, investeringen in grond en vastgoed, exploitatie en rendement, is goed gescheiden van de wereld van architectonische en stedenbouwkundige cultuur, tradities en ambities, dromen en fantasiën, inspirerende perspectieven en ruimte voor beheer vakmanschap in ontwerp en uitvoering. De verhalen daarover, en de inspirerende voorbeelden uit binnen- en buitenland, worden gekoesterd in een gesloten circuit van publicisten en ontwerpers. In de ene sector wordt 'het gewone' gecultiveerd: het risicooloze ontwikkelen en bouwen, het standaardproduct dat een verzekerd rendement oplevert. In de andere sector worden juist de uitzonderingen opgespoord, de grenzen, de ruimtelijke sensatie, de combinatie van licht en kleur en materiaal, die bewondering afdwingt en ontroering teweegbrengt.

"Het Stimuleringsfonds voor Architectuur heeft tot doel het bevorderen van de ontwikkeling van de architectuur in de ruimste zin van het woord en het scheppen van voorwaarden voor de realisatie van projecten met een hoge architectonische kwaliteit in Nederland." Zo staat dat in de statuten, maar wie vervolgens, in de statuten of in het Beleidsplan van de stichting, op zoek gaat naar een definitie van 'architectonische kwaliteit' of naar een aanduiding van de voorwaarden die daarop van invloed zijn, komt bedrogen uit. Misschien is de term 'nikserigheid' van Hedy d'Ancona nog wel de duidelijkste indicatie van waar het om gaat: de strijd tegen het gebrek aan visie, ambities en inspiratie; de strijd tegen het gebrek aan bedoelingen, aan een idee, het gebrek aan de behoefte om een prestatie te leveren, om verder te gaan dan het gangbare, om meer te willen dan middelmatigheid; de strijd tegen de vanzelfsprekendheid van standaard programma's van eisen en de overmacht van procedures en bouwreglementen; de strijd tegen de domheid en het gebrek aan culturele belangstelling dat zo veel bouwprocessen beheerst. Het Stimuleringsfonds beoogt daaraan een bijdrage te leveren door allerlei initiatieven te ondersteunen die de discussie over architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit kunnen voeden, aan de gang kunnen houden en verder kunnen helpen, door financiële ondersteuning te bieden aan prijsvragen en meervoudige studie-opdrachten, aan tentoonstellingen en excursies, aan publikaties en onderzoek, aan symposia en congressen, aan beleidsnota's en gebiedsgerichte kwaliteitsanalyses.

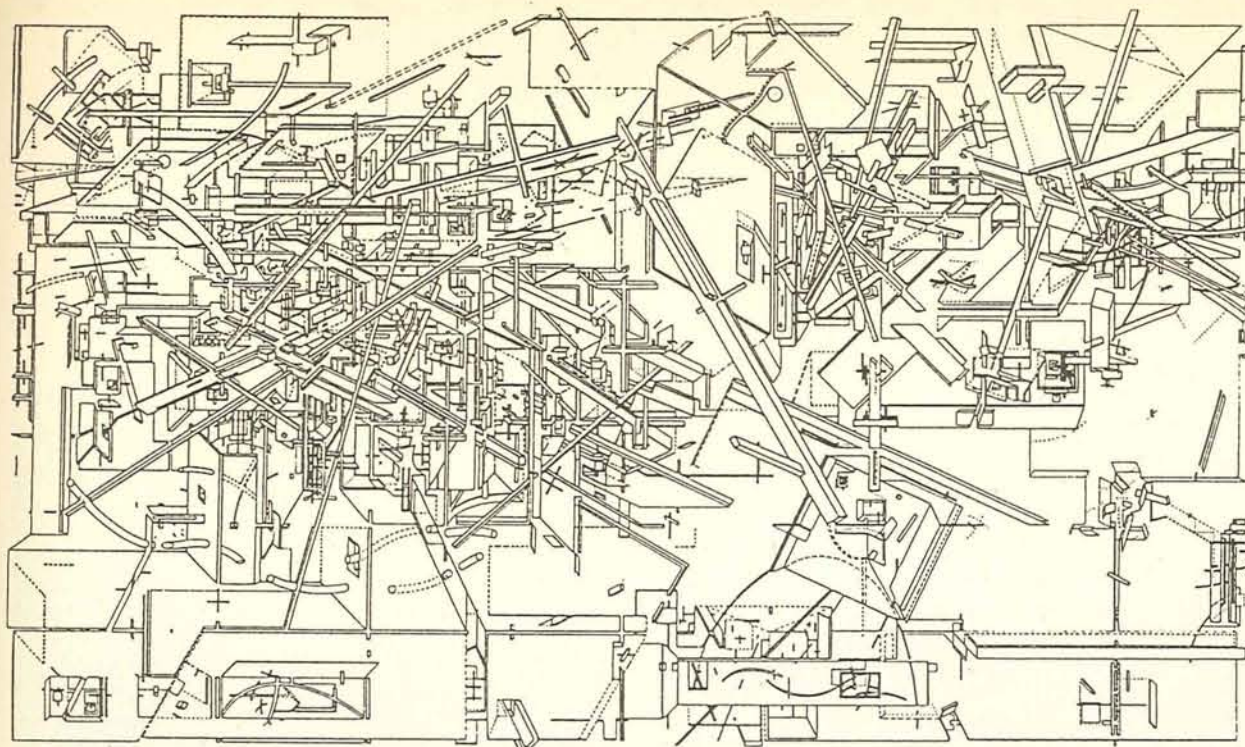
Het Stimuleringsfonds heeft daartoe een Beleidsplan ontwikkeld, waarin de globale beoordelingscriteria voor subsidieverzoeken zijn geformuleerd, maar waarin ook enkele prioriteiten worden aangegeven, waaraan de komende jaren in het bijzonder aandacht zal worden besteed, en wel voor een substantieel deel van het beschikbare subsidiebudget. De hoogste prio-

riteit zal worden toegekend aan subsidieverzoeken die, direct of indirect, zijn gericht op het bevorderen van de belangstelling voor en het inzicht in de betekenis van het stedenbouwkundig ontwerp, de formulering van stedenbouwkundige inspiratie en ambities op lokaal en regionaal niveau, en op de bestuurlijke, organisatorische en budgettaire randvoorwaarden daarvoor. Het Stimuleringsfonds wil daarmee een bijdrage leveren aan de revitalisering van de stedenbouwkundige discipline, en aan het bestuurlijke en publieke draagvlak voor een stedenbouwkundige cultuur als kader voor een optimale samenhang in het ontwerp en de productie van afzonderlijke objecten.

Het tweede thema waarvoor bijzondere aandacht wordt gevraagd, betreft het verschijnsel dat veel actuele bouwopgaven gerealiseerd worden in de context van een bestaande, waardevol te achten historische omgeving; in de nabijheid daarvan, in directe confrontatie daarmee, of zelfs erin geïntegreerd. De confrontatie van oude en nieuwe ambities in zo'n bouwopgave, het respect voor beide, en zelfs het creatief benutten van de verschillen, leidt in de huidige ontwerp- en bouwpraktijk maar zelden tot intrigerende oplossingen, omdat juist dit thema te weinig expliciet lijkt te worden geïntegreerd. Veelal wordt angstvallig gekozen voor een historiserende aanpassing of voor een slordige, weinig doelgerichte samenvoeging van nieuwe objecten in een historische context. Juist omdat dit thema aan de orde is op alle niveaus van ontwerpproces, bouwproductie en ruimtelijke ordening vormt het een interessant thema in de programmering van het Stimuleringsfonds.

Het derde thema behelst de confrontatie tussen en de integratie van milieubeleid enerzijds en architectuur en stedenbouw anderzijds. Beide beleidsterreinen maken, zo lijkt het, een autonome ontwikkeling door, waarin specifieke inzichten en deskundigheden worden ontwikkeld die in de praktijk van planontwikkelingsprocessen maar zelden tot evenwichtige en inspirerende nieuwe perspectieven leiden. Soms is er sprake van een nogal eenzijdige oriëntatie van deskundigen op milieu-aspecten van plannings-, bouw- en beheerprocessen, terwijl vanuit de reguliere ontwerp-praktijk van architecten en stedenbouwkundigen met enige argwaan wordt aangekeken tegen een al te specialistische benadering. Radicale voorstellen die voortkomen uit fundamentele analyses van de milieu-problematiek, worden toegepast door een beperkte kring van ingewijden, terwijl tegelijkertijd de architectuur van al te specifiek op milieumaatregelen gebaseerde ontwerpen veelal ook duidelijk de onaangename kenmerken heeft van die eenzijdigheid. De reguliere plannings-, ontwerp- en bouwpraktijk lijkt er nauwelijks door te worden beïnvloed.

Projecten op deze terreinen kunnen wellicht een belangrijke bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van een geïnspireerde, hoogwaardige en duurzame architectonische en stedenbouwkundige cultuur. Het gaat erom op deze terreinen de vakgemeenschap te voeden met intrigerende debatten en nieuwe inzichten. En het gaat er tegelijkertijd om voor deze thema's een breed draagvlak te creëren bij lokale bestuurders, bij opdrachtgevers en bij het grote publiek. Het Stimuleringsfonds zal daarbij actief proberen verschillende soorten projecten te initiëren, waarvan verwacht mag worden dat ze bijdragen aan de belangstelling voor en het inzicht in de genoemde thema's. In die zin streeft het bestuur van het Stimuleringsfonds voor Architectuur na, meer te zijn dan een loket voor subsidie-aanvragen op het gebied van stedenbouw, architectuur, landschaps- en interieurontwerp. Stimuleren vergt een actieve rol in de realisatie van een 'programma' dat richting moet geven aan en duidelijkheid moet scheppen over de doelstelling van het fonds, die wellicht toch het best is samen te vatten als een stimulant voor de strijd tegen de 'nikserigheid'.

Micromegas 'Leakage', Daniel Libeskind, 1980

Rijtjeshuizen

Architectentitel beleidsinstrument lokale overheden?

Het doel van de Wet op de architectentitel is om door middel van de titelbescherming een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van de gebouwde omgeving. De Wet op de architectentitel is op 1 oktober 1988 in werking getreden. Deze wet voorziet in de bescherming van de beroepstitels 'architect', 'stedebouwkundige', 'tuin- en landschapsarchitect' en 'interieurarchitect'. De titelbescherming houdt in dat uitsluitend degenen die als zodanig in het architectenregister staat ingeschreven, het recht heeft één van bovengenoemde titels te gebruiken.

Bescherming van een beroepstitel is iets anders dan bescherming van beroepsuitoefening. Dit laatste betekent dat niet alleen het voeren van een bepaalde beroepstitel maar óók het uitoefenen van desbetreffende werkzaamheden is voorbehouden aan degenen die aan de wettelijk gestelde eisen voldoen. De Wet op de architectentitel voorziet slechts in de bescherming van bovengenoemde beroepstitels. Dit betekent dat de werkzaamheden van een architect, stedebouwkundige, tuin- en landschapsarchitect en interieurarchitect door iedereen, geregistreerd of niet geregistreerd, mogen worden verricht.

Bij de behandeling van het Wetsontwerp Titelbescherming heeft de BNA indertijd gepleit voor beroepsbescherming. Volgens H. Groeneveld, directeur van het architectenregister, zal deze bescherming er niet kunnen komen vanwege de vele betrokken partijen bij het bouwproces.

Toch meent de BNA dat de wet een stap in de goede richting is. J. van Rijn van de BNA: "In de Architectuurnota wordt gesteld dat de rijksoverheid vanaf 1 oktober 1993 zal nastreven dat bij rijksopdrachten, of opdrachten waarbij de rijksoverheid indirect -bij regelgeving of financiering- een grote invloed heeft, uitsluitend geregistreerde architecten en stedebouwkundigen worden ingeschakeld. Ook in de private sector is het geregistreerd zijn al vaak een voorwaarde voor opdrachtverstrekking of deelname aan bijvoorbeeld prijsvragen. De verwachting is dat lokale overheden hun beleid, gericht op bevordering van de kwaliteit van de gebouwde omgeving, zo zullen uitvoeren dat gekwalificeerde architecten worden ingeschakeld. Vaak wordt nog in de dagelijkse bouwpraktijk de zorg voor de bouwvoorbereiding en -directie aan niet-gekwalificeerden overgelaten. Daarmee wijkt Nederland

sterk af van de meeste andere Europese landen. Wanneer uitsluitend architecten bij de bouwvoorbereiding en -directie worden betrokken is de realisatie van een kwalitatief goede ruimtelijke omgeving optimaal gewaarborgd.

Hiermee is niet gezegd dat architecten niet zouden kunnen werken in andere verbanden. Architecten kunnen overigens ook functioneren binnen het uitvoerend bouwbedrijf of bij projectontwikkeling, mits de onafhankelijkheid van de discipline maar gewaarborgd is".

Maar gemeenten kunnen nog meer doen, meent de BNA. Van Rijn: "Via de bouwverordening kunnen zij toch inhoud kunnen geven aan hun streven de kwaliteit van de gebouwde omgeving te bevorderen, door na 1 oktober 1993 behalve de naam óók vermelding van het registratienummer van de architect te verlangen op de bouwvergunning. Daarmee wordt bereikt dat de architect op een min of meer gelijkwaardige wijze wordt behandeld als de bouwer, ten aanzien waarvan zelfs wettelijk, in de Woningwet van 1991, is bepaald dat een reeks van gegevens bij de bouw aanvraag moet worden ingediend. Belangrijker is dat het civiel effect van zo'n eis op z'n minst zal zijn dat in het voorbereidingstraject van een bouwopdracht voor elke opdrachtgever, inclusief lokale overheden, een extra overweging wordt ingebouwd om een architect - zij zijn sinds 1 oktober herkenbaar - in te schakelen. Sinds 1 oktober beschikken lokale overheden over een extra instrument om de kwaliteit van de gebouwde omgeving daadwerkelijk te bevorderen".

H. Groeneveld zegt dat de meeste gemeenten de model-bouwverordening volgen die de Vereniging Nederlandse Gemeenten heeft opgesteld. Daarbij is verplicht gesteld dat de naam van de ontwerper op de bouw aanvraag vermeld wordt; naar een registratienummer wordt niet gevraagd. Groeneveld verwacht niet dat het niet-geregistreerd zijn een grond voor weigering door Bouw- en Woningtoezicht biedt. In het voorstel van de BNA ziet Groeneveld weliswaar een mogelijk effect, maar voor hem is eerder de vraag hoe de welstand met de aanvragen voor een bouwvergunning omgaat.

Vanaf 1 oktober 1993 is de Wet op de architectentitel volledig van kracht. Vanaf die datum zijn slechts degenen die zijn ingeschreven in het architectenregister gerechtigd de titel 'architect', 'stedebouwkundige', 'tuin- en landschapsarchitect' of 'interieurarchitect' te voeren.

Over de betekenis van de titelwet en over het verschil tussen titelbescherming en beroepsbescherming blijkt bij de gemeenten veel onduidelijkheid te bestaan. De BNA ziet in de titelbescherming een extra instrument bij het streven naar kwaliteitsbeleid.

Informatie

Het architectenregister is opgericht door de Minister van VROM en wordt beheerd door de Stichting bureau architectenregister.

Inschrijving in het register is uitsluitend mogelijk voor hen die ofwel in het bezit zijn van het diploma van een Hogere Onderwijsopleiding zoals genoemd in de wet, ofwel van het getuigschrift dat zij het speciaal ingestelde examen bij het architectenregister met goed gevolg is afgelegd. Het verbod op het voeren van één van de titels door niet-geregistreerden trad pas in werking op 1 oktober jl. Hierdoor werd aan degenen die niet aan de gestelde eisen voldeden, vijf jaar de gelegenheid gegeven daaraan alsnog te voldoen. Deze termijn is nu verstreken. Dit betekent dat de kantonrechter iemand, die niet in het architectenregister is ingeschreven en zich toch van één (of meer) van de vier genoemde beroepstitels bedient, vanaf 1 oktober kan verbieden die titel te gebruiken. Dit verbod kan kracht worden bijgezet door oplegging van een dwangsom. Bij het architectenregister kan worden nagegaan of een ontwerper in het architectenregister is opgenomen. Medio dit jaar stonden 7500 ontwerpers in het register ingeschreven, waarvan 75% als architect, 15% als interieurarchitect, 5% als stedebouwkundige en eveneens 5% als tuin- en landschapsarchitect. Het bureau architectenregister geeft jaarlijks een overzicht van de geregistreerden uit § fl. 25,=.

Stichting bureau architectenregister
Nassauplein 24
Postbus 85506
2508 CE 's-Gravenhage
tel 070-3467020
fax 070-3603028

De inrichting van de openbare ruimte is de titel van een onderzoek dat ir. Liliane Geerling als assistent in opleiding verbonden aan de faculteit Bouwkunde van de Technische Universiteit Delft, zeer recent heeft verricht.

In deze verkennende studie is zij ingegaan op de organisatorische-, ontwerp-, beheers- en gebruikaspecten van de stedelijke inrichting. Onderdeel van de studie was o.a. een mondelinge enquête in 22 Nederlandse gemeenten om in kaart te brengen hoe zij op het organisatorische, het ontwerpende en het uitvoerende vlak met de stedelijke inrichting omgaan. Vervolgens werd een analyse van de ambtelijke organisatie in de gemeenten Haarlem en Dordrecht gemaakt en een inventarisatie van het in de binnenstad aanwezige straatmeubilair om te zien in hoeverre dit behulpzaam kan zijn bij het maken van een integraal inrichtingsplan. Verder deed Liliane Geerling een exploratief onderzoek met een groep gebruikers van de stedelijke inrichting en zij hield een aantal interviews met ontwerpers en ontwerp bureaus, die door gemeentes in Nederland zijn ingehuurd om inrichtingsplannen te maken. Conclusie van de onderzoeker: niet gehinderd door kennis van zaken die elders is opgedaan worden teveel nieuwe wielen uitgevonden. Of, zoals zij hier uiteenzet, teveel glasbakken.

Informatie

Glasbakken en andere vuilcontainers

Brochure Ondergronds opslagsysteem voor afval, firma Rutte b.v., ing. E. Scharff, Halfweg, tel. 023-354744. Met het systeem 'Metro' worden momenteel proeven gedaan in Halfweg, Spaarwoude, Haarlemmerliede en binnenkort ook in Amsterdam en Utrecht.

Binnenlands Bestuur van 27 augustus 1993 maakt melding van de opkomst van centrale vuilcontainers die behalve hygiënischer dan vuilniszakken aan de straat, ook voordeliger zouden zijn voor de ophaaldiensten. Na experimenten met 'Conmatic'-verzamelcontainers in Hendrik Ido Ambacht blijkt de helft van het materieel voor het vuilophalen nodig te zijn. 98% van de bewoners van Hendrik Ido Ambacht bleek tevreden met het experiment.

Bureau B+B, Amsterdam tel. 020-6239801.

Items opdracht: De ideale glasbak, Max Bruinsma in: Items 2 1993, pag. 16-19.

Naast de genoemde experimenten zijn enkele jaren geleden in een gezamenlijke studie-opdracht van de Rietveld-academie en de Academie voor Bouwkunst Amsterdam ontwerpstudies voor het 'bovengrondse' gedeelte van een ondergrondse container gemaakt. Zie Straatmeubilair en het afvalprobleem, Rob van Maarschalkerwaart, in: Het staat op straat, Stichting Cultuurfonds BNG, uitg. VNG, Den Haag 1990, pp 88-100.

Tentoonstelling

De prijsuitreiking en tentoonstelling van ingezonden ontwerpen voor de Delft Design Glasbakprijsvraag vindt plaats in november, Techniek Museum, Ezelsveldlaan 61, Delft. Voor exacte periode en openingstijden: tel. 015-784877.

Onderzoek

Het onderzoek De inrichting van de openbare ruimte (Delft 1993) is verkrijgbaar bij Liliane Geerling, tel. 010 - 4669580.

Het fenomeen glasbak

Liliane Geerling

Veel gemeenten realiseren zich langzamerhand dat er op een andere manier met de openbare ruimte dient te worden omgegaan dan tot nu toe gebeurde. Mede van invloed op deze omslag in het denken is het besef dat de stedelijke openbare ruimte, waarvan zij voor het grootste gedeelte de eigenaar zijn, een zeer belangrijke rol speelt in de waardering voor hun stad. Zij willen hun stad graag 'verkopen', aan nieuwe bewoners en toeristen, maar vooral aan bedrijven en private investeerders (denk aan de leuzen als 'Amsterdam heeft het', 'Rotterdam maakt het' etc.). De kwaliteit van de openbare ruimte is een belangrijk onderdeel van dit zogenaamde 'city-promoting' en wordt voor een groot deel bepaald door de inrichting ervan. Over de inrichting van de openbare ruimte verschijnen dan ook in steeds meer gemeenten nota's of andere beleidsstukken. Uit die nota's komen de bekende problemen naar boven:

- de binnenstad is overwoekerd met allerlei verschillende straatmeubilair, reclame-objecten, geparkeerde auto's, winkeluitstallingen, enzovoort;
- er is geen organisatie om de inrichting van de openbare ruimte aan te pakken, zoals bijvoorbeeld een coördinatiepunt;
- er is niet voldoende samenwerking tussen de verschillende gemeentelijke diensten
- beslissingen over de inrichting van de openbare ruimte worden ad hoc genomen;
- er is geen integrale visie voor de inrichting van de stad;
- er is geen beleid voor het beheer en onderhoud van straatmeubilair.

Uit die nota's en uit de praktijk blijkt ook dat er maar weinig gemeenten zijn, die naar elkaars beleid refereren of met elkaar samenwerken. Veel gemeenten zijn

op dit moment bezig om hetzelfde wiel uit te vinden, zodat er misschien aan gedacht zou kunnen worden om een landelijk coördinatiepunt op te richten waarin alle kennis op het gebied van de stedelijke inrichting gebundeld wordt (als onderdeel van Architectuur Lokaal?). Een zeer recent voorbeeld dat het belang van bundeling van kennis onderstreept, is het fenomeen glasbak.

De glasbak werd rond 1980 als experiment in het Nederlandse straatbeeld geïntroduceerd. Dat het experiment geslaagd genoemd mag worden blijkt uit het feit dat er momenteel 17750 glasbakken in Nederland staan en dat dit aantal tot 1995 nog verder zal toenemen tot 25000. De glasbak wordt inmiddels vergezeld van de papierbak, in sommige gemeentes door de kledingcontainer en, als het aan het ministerie van VROM ligt, vanaf 1 januari 1994 ook door de GFT-bak voor de inzameling van groente-, fruit- en tuinafval. Kortom, er komen steeds meer afvalcontainers in de openbare ruimte te staan. Voor het milieu is de gescheiden afvalinzameling een goede zaak maar voor de openbare ruimte, toch ook een onderdeel van ons milieu, is het minder positief.

De glasbak is er inmiddels in diverse uitvoeringen (vierkant, cilindrisch, halve bollen, etc.), diverse materialen (metaal, kunststof) en diverse kleuren (met als klap op de vuurpijl, groen voor groen glas, bruin voor bruin glas en wit voor wit glas). Het blijven echter massieve, lelijke en meestal snel vervuulende objecten, die het straatbeeld ernstig verstoren. Er zijn meer mensen die dat vinden en de glasbak staat de laatste tijd dan ook veel in de belangstelling.

De directeur van het recyclingsbedrijf Rutte B.V. stoor-

de zich dermate aan de afvalcontainers dat het bedrijf een ondergrondse afvalcontainer ontwikkelde, Metro genaamd. Deze container bevindt zich voor het grootste gedeelte ondergronds en kan glas, papier, GFT en huisvuil opslaan. De container kan op de conventionele manier geleegd worden, met een vrachtwagen en takel, maar er bestaat ook een uitvoering waarbij leging plaatsvindt door een druk- en vacuümmechanisme waarvoor een speciale ophaalunit ontwikkeld is. Stadsdeel Buitenveldert in Amsterdam gaat een proef nemen met dit nieuwe systeem.

De Kern Gezond, het projectteam dat verantwoordelijk is voor de inrichting van de openbare ruimte in de Haagse binnenstad, is ook bezig met het onderzoeken van de mogelijkheden voor het ontwikkelen van een ondergrondse afvalcontainer die in ieder geval op de conventionele manier geleegd moet gaan worden. Het projectteam heeft bureau B+B te Amsterdam, als extern ontwerper betrokken bij De Kern Gezond, gevraagd om een ondergrondse afvalcontainer te ontwerpen. B+B heeft op zijn beurt van het ministerie van WVC een subsidie gekregen om deze container te gaan ontwikkelen.

Het tijdschrift Items ergerde zich eveneens aan het 'omgevingsvervuilende karakter' van de glasbak en was 'moe van de dagelijkse ergernis over de klaarblijkelijke desinteresse van de regisseurs van de stad', zodat de redactie in het kader van haar eerste 'Items-opdracht' aan een aantal gevestigde en minder gevestigde ontwerpers vroeg om schetsvoorstellen voor een nieuwe visie op de glasbak. Alexander Schabraq richtte zich op een verbetering van de vorm ("De glasbak bestaat, dat ga ik niet ontkenen"). Een andere ontwerper stelde een heel nieuwe manier van glaszameling voor die vergelijkbaar is met de chemokar. En er was natuurlijk ook een ondergrondse oplossing, van Victor Mani: "ontworpen als (een nog noodzakelijk) onderdeel van de stedelijke omgeving en niet

meer aandacht vragend dan nodig".

In Rotterdam vroeg het raadslid Els Kuiper van de PvdA zich onlangs af of afvalcontainers niet 'ondergronds' gebouwd konden worden omdat zij "de straat en het straatbeeld ernstig vervuilen". Volgens Peter de Klerk, hoofd Milieuzaken bij de Rotterdamse reinigingsdienst Roteb, zijn ondergrondse afvalcontainers 'geen oplossing'. Ze zijn 'kostbaar en onhandig'. Die mening werd gedeeld door de verantwoordelijke VVD-wethouder voor de buitenruimte en het milieu, H. van den Muijsenberg die 'dat ingraven niet zag zitten'. Deze mensen hebben zich blijkbaar niet geïnformeerd over de initiatieven die op dit gebied al genomen zijn.

De buurgemeente Delft kan niet van zo'n desinteresse beschuldigd worden. Deze gemeente is ook niet blij met al die containers in de historische binnenstad en liet daarom een jaar geleden een onderzoek verrichten naar de vraag of de containers ook ondergronds geplaatst zouden kunnen worden. Volgens het onderzoek kon dat niet. Omdat de gemeente toch wilde weten of er niet een mooiere oplossing voor de huidige glasbak bestaat heeft zij de ontwerpersvereniging Delft Design gevraagd om onder haar leden en onder alle studenten van de TU Delft een glasbakprijsvraag uit te schrijven. De resultaten van deze prijsvraag zullen in november in het Techniek Museum Delft worden getoond.

Er is dus nogal wat te doen rond de glasbak. Wat opvalt als je al de initiatieven en plannen naast elkaar legt is dat er van uitwisseling van kennis (nog) weinig sprake is. Wanneer de kennis, die er inmiddels over het onderwerp verzameld is, gebundeld wordt laat een echt goede oplossing voor de glasbak wellicht niet lang meer op zich wachten.

Nirov organiseert cursus openbare ruimte

Het NIROV organiseert vanaf maart 1994 een cursus 'Openbare Ruimte'. Inspelend op een groeiende kennisbehoefte onder met name niet-ontwerpers (beleidsmedewerkers, bestuurders, corporatie-medewerkers, projectontwikkelaars en anderen), beslaat deze cursus negen dagdelen. De cursus wordt ingedeeld in vijf blokken: openbare ruimte in veranderende context, civiel-technische randvoorwaarden, ontwerp, procesbewaking en beheer. Excursies binnen Nederland maken de cursus compleet. Onder meer zal een bezoek worden gebracht aan Amsterdam (KNSM-eiland en Mercatorplein), Rotterdam (Schie-oevers) en Groningen (Stadsparken).

KNSM-eiland Amsterdam: sociale woningbouw van Bruno Albert.

Informatie

NIROV
Mauritskade 21
2514 HD Den Haag
tel 070-3469652

De zichtbaarheid van het architectuurbeleid

José van Campen

Vorige week logeerde ik een paar dagen in het dorp waar ik opgroeide. Het dorp in de Randstad ziet zich de komende jaren gesteld voor een grote uitbreidingsopgave. De verantwoordelijke wethouder blijkt enthousiast en vasthoudend op zoek naar een manier om de nieuwe wijk architectonische kwaliteit mee te geven. En zo doen stedenbouw en architectuur hun intrede in een dorp waar dat voorheen absoluut niet aan de orde was. De reacties van de plaatselijke bevolking zijn zo tekenend dat ik dit artikel over gemeentelijk architectuurbeleid wil beginnen met een impressie daarvan.

De wethouder let alleen maar op architectuur, die denkt er niet aan dat er in die wijk ook kinderen wonen die straks die drukke weg moeten oversteken als ze naar school gaan. De gemeente heeft zeker geld over, dat ze zo duur doen met architectuur. Op het stadhuis gaan ze natuurlijk leuk op architectuurexcursie; je zou zeggen dat ze wel andere dingen aan hun hoofd hebben.

Niemand zit hier toch te wachten op moderne woningen met platte daken. Bovendien, wie koopt er nu een huis waar je niets aan mag veranderen omdat het Architectuur is. ...En daar komen vier 'markante elementen'...

Zo'n sfeer van weerstand en onbegrip bepaalt de manier waarop gemeentelijk architectuurbeleid vorm moet krijgen: langzaam, langzaam. De inspiratie van sleutelfiguren moet in kleine, precies uitgemeten doses worden toegediend aan anderen. De instrumenten moeten geleidelijk worden ingezet en goed worden geëvalueerd. Uiteindelijk is de tijd dan rijp voor een integraal architectuurbeleid, waarbij zoveel mogelijk partijen betrokken moeten zijn (1).

Gemeentelijk architectuurbeleid kent vele aangrijpingspunten voor een artikel. In het licht van bovenstaande ervaring zal ik dat beleid hier beschrijven vanuit de buitenwacht: hoe komt het over, en hoe moet het overkomen om effectief te zijn. De zichtbaarheid van het architectuurbeleid dus.

Op straat

Het opzetten van een architectuurbeleid vraagt veel voorbereidingstijd en een voortdurende 'intensive care'. Meestal is er een algehele klimaatsverandering nodig, een cultuuromslag binnen het ambtelijk apparaat en de politiek. Degenen die het beleid voorbereiden hebben hun handen vol de inhoud van het beleid helder op papier te krijgen. Hierbij moet allereerst aandacht worden besteed aan de doelstellingen en argumentatie van het beleid. Hoe definieert men het begrip architectuur en wat is de reikwijdte van het beleid. Welke bedoeling heeft de gemeente ermee, wat zijn de argumenten daarvoor, en op welke partijen richt men zich (intern en extern). Vervolgens moet men een keus maken voor de te gebruiken instrumenten. Zoeken naar een zorgvuldige combinatie van instrumenten die past bij de stijl van de gemeente en die organisatorisch en financieel haalbaar is. Het derde aandachtspunt is de relatie met aangrenzende beleidsterreinen als ruimtelijke ordening, welstand, monumentenzorg, beheer van de openbare ruimte etc. Krijgt het architectuurbeleid ook een programmatische en ruimtelijke invulling? Wordt er inhoudelijk ingegaan op de ruimtelijke situatie in de gemeente, en wordt er een relatie gelegd naar het functioneren van de gebouwde omgeving?

Naast de inhoud van het beleid speelt ook de vorm daarvan een grote rol. Er zijn verschillende mogelijkheden: deelnota's op afzonderlijke thema's, inhoudelijk beeldmateriaal of een beleidsnota. Functie en status van het document waarin architectuurbeleid wordt neergelegd zijn vaak heel lang onduidelijk.

Dit proces vraagt veel van de betrokkenen. Maar ondertussen gaat het leven ook gewoon voort. De buitenwacht verneemt misschien wel iets van het op handen zijnde architectuurbeleid, maar ziet tegelijkertijd weer zo'n spiegelend bedrijfspand verschijnen.

Mensen krijgen een standaard GEB-huisje direct voor hun neus. Op de vrije sector kavels komen nog meer namaakboerderijtjes. En de Dienst Straatmeubilair plaatst nog wat betonnen bloembakken als anti-parkeerverzorging. Wat is daar nu mis mee? Het drama is dat mensen het niet eens meer als vreselijk ervaren. Mensen zien het nauwelijks meer, omdat het normaal is geworden. Ze hebben dan ook helemaal niet zo'n

behoefte aan architectuurbeleid; weer meer regels. Daarom moet architectuurbeleid allereerst zichtbaar worden op straat! Mensen moeten iets merken in hun dagelijkse omgeving, nog zonder dat er veel woorden aan vuil zijn gemaakt (geen woorden maar daden). Juist die zorg voor de dagelijkse leefomgeving is belangrijk. Het interesseert mensen, het streelt ze ook. Gemeenten moeten niet alle aandacht richten op een nieuwbouwwijk of een prestigeproject. Architectuurbeleid hoeft niet volledig en afgewogen op papier te staan voordat de gemeente ermee naar buiten treedt. Architectuurbeleid moet allereerst zichtbaar zijn in de doodgewone woonomgeving.

Zichtbaarheid door andere activiteiten

Architectuurbeleid moet worden 'verkoch't'. Als er in een gemeente zonder overdaad maar wel met regelmaat bijeenkomsten, tentoonstellingen, wandelingen etc. worden georganiseerd dan werkt dit aanstekelijk. Mensen worden nieuwsgierig. Bij deze activiteiten kunnen twee sporen worden onderscheiden: aan de ene kant de geïnteresseerde leken en aan de andere kant de deskundigen. Beiden zijn belangrijk.

De deskundigen zijn nodig om een diepgaand architectuurdebat op gang te brengen. Er moet worden gesproken over nieuwe ontwikkelingen in de architectuur en de zichtbaarheid daarvan binnen de gemeente, of over de culturele en emotionele betekenis van de gebouwde omgeving. Ook moeten actuele maatschappelijke problemen en de mogelijke ontwerpoplossingen daarvoor aan de orde komen, denk bijvoorbeeld het zoeken naar betaalbare nieuwbouwwoningen of naar een geschikte woonomgeving voor vluchtelingen. Een aantal gemeenten grijpt het ontwikkelen van een architectuurbeleid op zichzelf overigens al aan voor zo'n diepgaand debat tussen plaatselijke deskundigen, politici, externe begeleiders en critici (Breda en Den Haag bijvoorbeeld). Een bijkomstig voordeel is natuurlijk dat het draagvlak tijdens zo'n discussieronde groter wordt.

Met bijeenkomsten van dit kaliber moet de geïnteresseerde leek niet direct worden geconfronteerd.

Daarom is er ook een tweede spoor noodzakelijk: de 'vertaling' van het architectuurdebat en het architectuurbeleid naar bewoners, opdrachtgevers, minder betrokken politici enz. Hierbij kunnen veel instrumenten worden ingezet. Tentoonstellingen, artikelen in de lokale pers, de dag van architectuur, een voorbeeldproject, een wedstrijd met een jury van gebruikers (overigens geldt wel dat dit soort dingen goed overdacht en perfect georganiseerd moeten worden). Nuttig is ook een uitleg aan de hand van concrete voorbeelden - goede en slechte - die passen bij de stijl en de schaal van de gemeente. De voorbeelden moeten aanspreken en mogen niet afschrikken omdat ze te duur of te grootschalig, te modern of te glimmend zijn.

Deze activiteiten kunnen door de gemeente zelf worden georganiseerd, waarbij het het beste werkt als er één persoon coördineert en expliciet verantwoordelijk is. Maar ook een (onafhankelijk) lokaal architectuurcentrum kan hier wonderen verrichten, zoals het Architectuur Bouwhistorisch Centrum (ABC) in Haarlem of het Centrum voor Architectuur en Stedenbouw in Groningen (CAS). De lokale centra kunnen overigens heel goed een regionale functie krijgen, zodat ook de kleinere gemeenten aan bod kunnen komen.

De mensen

Architectuurbeleid moet zichtbaar zijn op straat en door allerlei activiteiten in de gemeente. Daarnaast is er nog een derde aspect van de zichtbaarheid, namelijk de houding van de mensen die het beleid maken en uitvoeren.

Als de gehele gemeentelijke organisatie, alle mensen 'van de gemeente' waar de buitenwacht mee te maken krijgt, in de goede zin over kwaliteit en architectuur kunnen spreken, en het beleid loyaal ondersteunen dan wordt er iets bijzonders zichtbaar. Denk hierbij aan voorlichting en informatie die wordt gegeven aan bewoners en opdrachtgevers. Denk aan een planprocedure voor een nieuwe wijk. Denk vooral ook aan het welstandsbeleid. Dat kan van lastig en onzichtbaar (je ziet niet welke rampen zijn voorkomen) juist nuttig, zichtbaar en bespreekbaar worden. Welstand

De plek waar het beeld van Per Kirkeby op het Hildo Kropplein in Amsterdam werd geplaatst is met zorg gekozen ten opzichte van de omringende, tot woningen verbouwde pakhuizen en van een nieuwe woonwijk. Vervolgens werd een GEB-huisje pal in de zichtlijnen neergezet. Dit tot ergernis van de omwonenden die samen met de deelraad het leed te probeerden te verzachten, hetgeen resulteerde in het uitschrijven van een prijsvraag voor een kunsttoepassing. Carolien Feldbrugge bekleedde het GEB-huisje met tegels in een verwijzing naar de geschiedenis van de plek als slachthuissterrein. Het huisje werd een 'blikke corned beef'. Afgezien van de vraag of kunst moet worden ingezet om te redden wat er te redden valt is het aanvankelijke evenwicht in de inrichting van het plein teniet gedaan.

is verplicht een jaarverslag uit te geven: maak daar een 'geschenk' van, een welstandsboek dat de inwoners van de gemeente graag doorkijken. De Groningse uitgave 'Voorbeeldplannen voor beeldende welstandszorg' is wat dit betreft voorbeeldig (2). Het gemeentelijk beleid wordt zichtbaar door de mensen die het maken en uitvoeren. Een wethouder merkte fijnzinnig op dat gemeentelijk architectuurbeleid vooral een kwestie is van een goed personeelsbeleid. En daarbij gaat het niet alleen om het aantrekken van nieuwe mensen met 'aantoonbare affiniteit' maar ook om het opleiden en scholen van de zittende personeelsleden. Een intern kwaliteitsprogramma is een onmisbaar onderdeel van het architectuurbeleid. Zo'n programma is niet alleen gericht op de direct betrokkenen maar juist ook op de andere afdelingen en diensten (denk vooral aan grondzaken en economische zaken) waar begrip en zorg voor het architectuurbeleid vaak moeizaam moet worden verworven. Goede argumenten en een heldere omschrijving van wat de bedoeling is, zijn hierbij erg nuttig. Daarnaast moet ook de manier van werken die affiniteit tot het uiterste stimuleren en prikkelen. Het is zonde dat veel gemeenten niet uit hun personeel halen wat erin zit. Wezenlijk element hierbij is de persoonlijke inzet van de betrokkenen. Dit betekent dat de mensen die creativiteit en kennis hebben, ook de vrijheid krijgen om dit in te zetten. De projectorganisatie met vergaand gemandateerde vertegenwoordiging is bij uitstek geschikt voor een dergelijke betrokkenheid. In deze projectgroep moet overigens niet alleen de gemeente zijn vertegenwoordigd, ook de opdrachtgevende partijen zijn van belang. Ook bij hen zal commitment moeten worden opgebouwd voor het kwaliteitsbeleid. Zo voorkomt men dat bij het uitvallen van een sleutelfiguur het ook het hele kwaliteitsbeleid teloor gaat en wordt kwaliteit minder afhankelijk van de inzet van enkelen maar kan het worden gedragen en bewerkstelligd door velen (3).

En tot slot de politiek. Architectuurbeleid is een zaak van lange adem. Politici moeten dus beslist verder kijken dan de volgende verkiezingen. Helaas maken veel wethouders de fout om te denken dat architectuur wel vanzelf, en op korte termijn, ontstaat door het aantrekken van een bekende architect. In hun eerste enthousiasme hebben ze plaatjes gezien van Kattenbroek of Corpus den Hoorn en binnen de kortste keren worden zulke wijken overal in Nederland gekopieerd. Een andere fout die politici gemakkelijk maken is architectuur vooral nuttig te vinden omdat het de gemeente aantrekkelijk maakt voor opdrachtgevers en toeristen. Architectuur moet dan bijvoorbeeld 'de knooppuntstatus van de stad ondersteunen'. Maar dat is geen architectuurbeleid! Het gaat niet alleen om een vorm, een gevel of een statussymbool. Architectuur is ook cultuur. Architectuurbeleid betekent dan ook het ter discussie stellen van maatschappelijke problemen en het zoeken van een ontwerp-oplossing daarvoor. Daarbij kunnen politiek gevoelige onderwerpen aan de orde komen, zoals bijvoorbeeld het bouwen in hoge dichtheden. Als we nagaan dat er tot 2015 nog ruim 800.000 nieuwe woningen moeten worden gebouwd, waarvan bijna 500.000 in de Randstad, en waarvan tegelijkertijd 70 % in de vrije sector, dan is duidelijk dat dit, alleen al qua ruimtebeslag, niet de doorsnee vrije sector woningen kunnen zijn zoals we die nu kennen. Andere oplossingen zijn noodzakelijk, en de politiek heeft hierbij de taak het publiek nieuwe referentiebeelden te bieden. Gemeentelijk architectuurbeleid kan deze problemen niet uit de weg gaan en vraagt dus allereerst kennis van zaken en politieke durf. In dit artikel duidelijk willen maken dat dit echter niet mag omslaan in overmoed en onbezonnenheid. Men moet zich continue afvragen hoe het beleid overkomt, hoe het zichtbaar wordt voor de buitenwacht.

Informatie

- 1 Zie voor een uitgebreide beschrijving van deze stappen en de 'gouden regels' daarbij het hoofdstuk Een praktische weg naar gemeentelijk architectuurbeleid in Kwaliteit is meer dan mooi alleen, uitgave Stichting Q en VNG, december 1992.
- 2 Voorbeeldplannen voor beeldende welstandszorg, Commissie voor de Welstandszorg van de gemeente Groningen, december 1989.
- 3 Q-voorbeelden, Stichting Q, juni 1993. Zie ook Architectonische kwaliteit als opdracht voor openbaar bestuur, uitgave NAI Rotterdam 1991.

Nederlands Architectuurinstituut meer dan een museum

80 Jaar geleden pleitte de architect J.H.W. Leliman als eerste voor een architectuurmuseum in een uitgave van het tijdschrift *De Bouwwereld*, in 1912. Nu het zo-
ver is, is het meer dan een museum geworden. In 1988 werd het Nederlands Architectuurinstituut opgericht, een samenvoeging van het Nederlands Documentatiecentrum voor de Bouwkunst, de Stichting Architectuur Museum en de Stichting Wonen. Het NAI vond tijdelijk onderkomen aan de Rotterdamse Westersingel. Nog dit jaar, op 29 oktober, opent het Nederlands Architectuurinstituut naar het ontwerp van architect Jo Coenen officieel haar nieuwe deuren aan het Museumpark in Rotterdam, vlakbij het Museum Boymans van Beuningen en de Kunsthal.

Vanaf zaterdag 30 oktober is iedereen welkom het Nederlands Architectuurinstituut te komen bezoeken. Behalve tentoonstellingen kan de bibliotheek, met een zeer uitgebreide collectie architectuurboeken en tijdschriften, worden geraadpleegd, er is een boekhandel en men kan op het terras aan de vijver van een drankje genieten. In het ene uiterste van het langgestrekte archief aan de Rochussenstraat, door Rotterdammers inmiddels 'de banaan' genoemd, huist de redactie van het architectuurtijdschrift *Archis*; in het andere uiteinde is een horeca-gelegenheid gevestigd die naar de architect wordt vernoemd: het Coenen Café. Een kaleidoscopische verlichting van Peter Struycken brandt 's avonds onder het archief. In het auditorium van het instituut, de K.P.C. de Bazelzaal, zal op journalistieke wijze aandacht worden besteed aan actuele ontwikkelingen op het gebied van architectuur en stedenbouw.

STIJL - Norm en handschrift in de Nederlandse architectuur is de titel van de openingstentoonstelling waarmee het NAI de grote expositieruimte op de be-
gane grond inwijdt. In 38 belangrijke architectonische momenten - van de laat 18de eeuwse prijsvraag voor het Stadhuis van Groningen tot het recente ontwerp voor de Rotterdamse Wijnhaven - die ieder een specifieke stap in de stilistische ontwikkeling belichamen, wordt het verhaal van de architectuur uit de 19de en 20ste eeuw opnieuw verteld.

Voor de presentatie wordt allereerst geput uit de eigen collectie van het NAI. De tentoonstelling bevat een indrukwekkende hoeveelheid prachtige tekeningen, foto's en maquettes van gebouwde en niet-gebouwde ontwerpen van Nederlandse architecten van de 19de en 20ste eeuw: het Stoomgemaal in Hellevoetsluis van Jan Blanken, het Ministerie van Kolonien in Den Haag van W.N. Rose, het Raadhuis in Enschedé van Friedhoff. Enkele grote prijsvragen fungeren als 'scharnieren' in de tentoonstelling, zoals bijvoorbeeld de prijsvraag voor het Nationaal Museum Willem I in de vorige eeuw of de prijsvraag voor het Amsterdamse Stadhuis uit 1937.

Bij de tentoonstelling, van 30 oktober tot en met 30 januari te zien, wordt een publikatie uitgegeven.

Hiernaast zijn in de actualiteitengalerij de *Schetsen van Jo Coenen* voor het ontwerp van het NAI te zien, en worden in de balkonzaal karakteristieke, poëtische tekeningen van de Newyorkse architect John Hejduk getoond onder de titel *Verschoven fundamenten*. Ter gelegenheid van de opening van het gebouw verschijnt een publikatie waarin zowel de geschiedenis van de instelling als die van de nieuwbouw worden beschreven.

foto: Jannes Lindes

Informatie

Nederlands Architectuurinstituut
Museumpark 25
3015 BD Rotterdam
tel. 010 - 4401200
Openingstijden
dinsdag t/m zaterdag 10.00 - 17.00 uur
zondag 11.00 - 17.00 uur

Ontwerp-expertise en Lisa in Haarlem

In Haarlem wordt actief gewerkt aan het verbeteren van het gemeentelijke architectuurbeleid. Voor de stedenbouwkundige ontwikkeling van de stad zijn recent enkele nota's gemaakt: de Haarlemse Architectuurnota, de Nota Inrichting Openbare Ruimte en het Spaarneplan.

Het ABC, Architectuur Bouwhistorisch Centrum Haarlem, organiseert in samenwerking met de stadsarchitect van de gemeente Haarlem, Thijs Asselbergs, twee series lezingen in het najaar. Daarmee wordt enerzijds beoogd een instrumentarium aan te reiken in de vorm van beleid en uitvoering bij andere gemeenten; anderzijds wordt een inhoudelijk ontwerpdebat gehouden over 'een gemiddelde provinciehoofdstad met een beschermd stadsgezicht'.

Ontwerp-expertise

in: de Haarlemse Jazzclub, Grootheiligland 37, Haarlem, telkens om 14.00 uur.
Voorzitter: *Hans Beekmans*, ex-directeur Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam.

De persoonlijke motivatie van de medewerkers binnen de gemeentelijke sector speelt een belangrijke rol voor de gewenste kwaliteit. De mensen moeten op een positieve manier worden geprikkeld zodat nieuwe, stuwende initiatieven ontstaan. Elke spreker is gevraagd om, naar eigen inzicht, enige

thema's verder uit te werken.

21 sept. 1993, Case study Den Haag, Adri Duivesteijn, Theo Bosch,
20 okt. 1993, Case study Maastricht, John Wevers, Hans Hoorn,
17 dec. 1993, Case study Amersfoort, Fons Asselbergs, Ashok Bhalotra,
10 jan. 1994, Case study Groningen, Ypke Gietema, Maarten Schmitt.

LISA in Haarlem

in: Concertgebouw, Klokhuisplein 2, Haarlem, telkens om 16.00 uur. Voorzitter: *Thijs Asselbergs*, stadsarchitect Haarlem

Elke spreker spreekt vanuit zijn eigen vakgebied over Haarlem maar zal ook gevraagd worden relaties te leggen naar aangrenzende vakgebieden. Na afloop van de lezing zal een co-referent de discussie begeleiden.

5 sept. 1993, Stedenbouw in Haarlem, Ben Eerhart,
3 okt. 1993, Architectuur in Haarlem, Maarten Kloos,
14 nov. 1993, Landschapsarchitectuur in Haarlem, Alle Hosper,
12 dec. 1993, Interieur in Haarlem, Cees Dam,
6 maart 1994, Slotmanifestatie en presentatie publikaties

Informatie

De toegang tot deze manifestaties is gratis. Voor informatie: tel. 023 - 340584.

Europese voorschriften voor aanbestedingen per 1 juli 1993 van kracht

Overheidsopdrachten boven 4,6 ton

Met ingang van 1 juli 1993 geldt er een Europese *richtlijn diensten*. Een richtlijn is een instrument dat de Europese Gemeenschap hanteert met het doel de Europese markt voor overheidsopdrachten te liberaliseren. Dat houdt in dat de markt voor overheidsopdrachten zo doorzichtig mogelijk moet zijn om alle leveranciers en aannemers in de EG gelijke kansen te geven een overheidsopdracht te verwerven. Zo maakt een Franse aannemer evenveel kans op de opdracht voor de bouw van een Nederlands gemeentehuis als zijn Nederlandse concurrent.

Een richtlijn die door de EG is vastgesteld is bindend voor alle lidstaten en de eisen van de richtlijn moeten in de nationale wetgeving worden overgenomen. Op het terrein van de overheidsopdrachten is in Nederland een aantal richtlijnen van de EG van kracht. Met ingang van 1 juli jl. geldt er, naast de *richtlijnen werken en leveringen*, ook een EG richtlijn voor het aangaan van dienstverleningscontracten, kortweg aangeduid als de *richtlijn diensten*. Deze richtlijn vormt een vangnet: overheidsopdrachten die niet onder de werking van de richtlijnen werken of leveringen vallen, vallen in beginsel onder de richtlijn diensten.

De richtlijn diensten heeft betrekking op aanbestedingen boven bepaald bedrag. Dit bedrag wordt elke twee jaar vastgesteld door de Europese Commissie. Tot 1 januari 1994 is de drempel vastgesteld op 200.000 ECU, in gulden uitgedrukt op ongeveer fl. 460.000,= excl. BTW.

Verschillende aanbestedingsprocedures

Op grond van de richtlijn is de opdrachtgever vrij te kiezen uit openbare en een niet-openbare aanbestedingsprocedures. Deze procedures beginnen met een publicatie van de te verstrekken opdracht in het Supplement op het Publicatieblad van de EG.

Bij de *openbare procedure* worden in de publicatie belangstellenden gevraagd een offerte in te dienen. Het publiceren van een te verstrekken opdracht zal bedrijven daartoe uitnodigen. Dit maakt het de opdrachtgever mogelijk meerdere offertes te ontvangen, waardoor het eenvoudiger wordt om de meest aantrekkelijke aanbieder te kiezen.

Bij de *niet-openbare procedure* worden belangstellenden uitgenodigd zich te melden voor deelname aan de aanbestedingsprocedure. In het laatste geval bepaalt de opdrachtgever wie van de belangstellenden een uitnodiging krijgt voor het uitbrengen van een offerte. Dit selecteren van gegadigden dient te geschieden aan de hand van vooraf in de publicatie op te nemen selectiecriteria. In strikt omschreven uitzonderingsgevallen kan gebruik gemaakt worden van een aanbestedingsprocedure waarbij de opdrachtgever in onderhandeling treedt met één of meer gegadigden.

Hiernaast zijn er twee prijsvraagprocedures voor ontwerpers: voor openbare en voor niet-openbare prijsvragen.

Publicatievoorschriften

De in de richtlijnen opgenomen publicatievoorschriften dienen enerzijds om de concurrentie te bevorderen en anderzijds om de controle achteraf mogelijk te maken.

De opdrachtgever zal jaarlijks de in dat jaar te plaatsen grote opdrachten moeten publiceren. Dit betreft de zogenaamde vooraankondiging waarvoor in de richtlijn een publicatiemodel is opgenomen. Voor een concrete opdracht dient gebruik gemaakt te worden van een uitvoeriger publicatiemodel. Deze aankondiging bevat met name de criteria op basis waarvan bedrijven, en in een later stadium offertes, zullen worden beoordeeld.

Om de controle achteraf te bevorderen is de opdrachtgever verplicht gegevens over de gunning van de opdracht te publiceren, waarvoor eveneens een voorgeschreven publicatiemodel moet worden gebruikt.

Sancties

Het niet naleven van de voorgeschreven aanbestedingsprocedures en publicatievoorschriften kan de opdrachtgever duur kosten te staan. Vindt een ondernemer dat hij schade heeft geleden omdat de opdrachtgever de richtlijnen niet juist heeft toegepast dan kan hij naar de rechter stappen of een klacht indienen bij de Europese Commissie. Uiteindelijk kan een lidstaat veroordeeld worden door het Europese Hof van Justitie.

Reactie van de BNA: voorkeur voor de niet-openbare aanbestedingsprocedure

Hoe nu dienen lokale overheden in hun rol als opdrachtgever de richtlijn te hanteren en welke aanbestedingsprocedure zou men moeten volgen?

De BNA heeft desgevraagd laten weten, positief te staan tegenover de eis dat aanbesteders objectieve gunningscriteria moeten publiceren. Wel is de BNA van mening dat de mogelijke aanbestedingsprocedures uit de richtlijn geen van alle optimale alternatieven zijn ten opzichte van de normale onderhandelingsprocedures in een directe relatie tussen opdrachtgever en architect.

De minst ongunstige aanbestedingsprocedure is volgens de BNA de 'niet-openbare procedure'. Daarbij plaatst zij wel een kanttekening aangaande het honorarium van de architect: de minimaal vijf geselecteerde architectenbureau's dienen voor het uitbrengen van hun offerte, waarbij ook ontwerpwerkzaamheden worden verlangd, conform de SR 88 gehonoreerd te worden. Deze offerte is de basis voor de uiteindelijk keuze door de opdrachtgever, op grond van vooraf bekend gemaakte objectieve gunningscriteria.

In het kader van de implementatie van de richtlijn aanbesteden diensten is de BNA van mening dat lokale overheden vaker prijsvragen zouden moeten uitschrijven (mits de Algemene Nederlandse Prijsvraagregelen daarbij worden gehanteerd en goedkeuring wordt verkregen van de Permanente Prijsvraag Commissie).

Informatie

De Projectgroep Overheidsopdrachten heeft deze zomer twee brochures gepubliceerd over Europese voorschriften voor aanbestedingen:

De Europese richtlijn voor overheidsopdrachten: Diensten, onder andere bedoeld voor opdrachtgevers bij de overheid, waarin de tekst van de richtlijn, een toelichting daarop en een schematische weergave van de aanbestedingsprocedures zijn aangegeven; en

Tien vragen en antwoorden over de Europese richtlijnen voor overheidsopdrachten waarin onder meer wordt aangegeven welke opdrachten onder de richtlijnen vallen, voor wie de richtlijnen gelden, wanneer de richtlijnen niet gelden en wat het verschil is tussen selectie- en gunningscriteria.

Deze brochures zijn verkrijgbaar bij het Ministerie van VROM, afdeling Informatie en Nieuwsvoorziening, tel. 070 - 3798820.

Slotbijeenkomst Stichting Q

Gouda, 2 december

Ter gelegenheid van de opheffing van de Stichting Q wordt op 2 december een openbare bijeenkomst georganiseerd in de Schouwburg van Gouda. Deze opheffing houdt niet in dat de kwaliteit van de volkshuisvesting dik in orde is. Integendeel, de discussie is met de Werkgroep 5 x 5 gestart, met Q op gang gekomen en moet worden voortgezet. Bij de slotbijeenkomst worden daartoe aanleidingen gegeven. Ook presenteert Stichting Q in Gouda een 'werkboek' waarin onder andere een receptuur voor kwaliteitsbeleid wordt uitgewerkt: stap voor stap kan de gemeente zo de gewenste kwaliteit vaststellen, zoveel mogelijk objectiveren, begeleiden, toetsen en handhaven.

Op het programma staan onder meer workshops op lokatie in Gouda. Case-study: invulling lokatie Zuidplaspolder. De aanpak van de lokatie Zuidplaspolder kan een voorbeeldmatige werking hebben voor andere gemeenten die aan de vooravond staan

van de ontwikkeling van VINEX(-achtige) lokaties. De invulling van de polder wordt aan de hand van forumdiscussies over Q-thema's van de afgelopen 2 jaar aan de orde gesteld in een *wethouders-forum* (kwalitatieve sturing volkshuisvesting, beperkte middelen versus ambitieus programma), een *corporatiedirecteuren-forum* in samenwerking met de Q-corporatie werkgroep (hoe houden we sociale woningbouw betaalbaar en bereikbaar de uitdaging van sociaal ondernemerschap), een *marktpartijen-forum* in samenwerking met Q-werkgroep '10 over markt' (kunnen private partijen publieke verantwoordelijkheden dragen, hoe worden ze daartoe in staat gesteld), en een *ruimtelijke ontwerpers-forum* in samenwerking met Stichting Architecten Onderzoek Wonen en Woonomgeving (STAWON).

De voorzitters van deze workshops rapporteren tijdens de forumdiscussie van het middag-programma. 's Middags worden ook de resultaten van de prijsvraag Visie 93 bekendgemaakt waarbij opdrachtgevers met een voorbeeldig oeuvre gelauwerd.

Informatie

Deelnemerskaarten zijn te bestellen bij Stichting Q. De kosten bedragen f 250,- voor deelnemers uit Q-gemeenten; overige deelnemers betalen f 350,-. Kosten van de dag zijn inclusief documentatie-materiaal voor de workshops, ontvangst, lunch, slotpublicatie Stichting Q inclusief de resultaten Visie '93 en deelname aan het Q-Slotfeest. Secretariaat Stichting Q, p/a NIROV, Mauritskade 21, 2514 HD Den Haag, tel. 070 - 3644466.

Activiteitenprogramma voor opdrachtgevers in de woningbouw

Wie dacht dat Nederland met de grote na-oorlogse bouwproductie over voldoende woningen zou beschikken, heeft het mis.

De benodigde woningtoevoeging tot 2015 wordt door de rijksoverheid geschat op nog bijna een miljoen. Van die nieuwe woningen moet zeventig procent bestaan uit duurdere koop- en huurhuizen. Ze zijn nodig in de Randstad, maar ook in Gelderland en Brabant. Hoe komen deze nieuwe woonwijken eruit te zien? Wordt er een suburbaan woonmilieu gebouwd, of een meer stedelijk milieu? Hoe kan een herkenbare identiteit aan de nieuwe woonwijk worden gegeven? Hoe kan de vormgeving en de inrichting van de openbare ruimte worden ingezet om buurten en wijken een herkenbare plek te geven? Wie zijn de toekomstige bewoners? Moeten er gestandaardiseerde woningen worden gebouwd, of is juist een meer gevarieerd aanbod wenselijk? Wat is daarbij de betekenis van architectonische kwaliteit en duurzaamheid?

Op al deze vragen wordt ingegaan tijdens het activiteitenprogramma *Wonen in 2000*: investeren in kwaliteit. Het programma geeft de opdrachtgever die aan de vooravond staat van de grote woningbouwopgave inzicht in actuele stedenbouwkundige en architectonische vraagstukken. Hij wordt geïnformeerd over de relevante ervaringen uit het verleden en heden. Dat inzicht kan ertoe bijdragen dat een zuinige middelenmaat en gemakzucht niet de toekomstige norm zal zijn, dat het evenmin gaat om het kopiëren van kwalitatieve voorbeeldwijken als Kattenbroek en Corpus den Hoorn, maar dat hij zelf keuzes moet maken, zich moet verdiepen in vraagstukken als belevingswaarde, kwaliteit en sociaal-culturele ontwikkelingen.

Het activiteitenprogramma is bedoeld voor honderd opdrachtgevers uit zowel de profit- als de non-profitsector. Eind oktober wordt het programma bekend gemaakt en kunnen de geïnteresseerde opdrachtgevers zich inschrijven. Van de deelnemers wordt een eigen bijdrage verlangd.

Het programma start met een openingsbijeenkomst in januari 1994. Gedurende de maanden januari tot en met juni worden in Nederland vier studiedagen (steeds op vrijdag) georganiseerd en wordt de mogelijkheid geboden deel te nemen aan een excursie-weekend naar het buitenland. Ruimtelijke en architectonische vraagstukken worden in samenhang met drie verschillende lokatietypen bestudeerd. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen het "bouwen in de wei", de herstructureringsgebieden en de nieuwbouwopgave in de bestaande woonwijken met daaraan gekoppeld een beheer- en onderhoudstaak. Om de problematiek inzichtelijk te maken vinden de studiedagen steeds op een andere lokatie in Nederland plaats. Deze lokaties worden als case-studie bij het programma betrokken. De vierde dag is gewijd aan de architectonische kwaliteit van de woning.

Het activiteitenprogramma wordt in juni 1994 afgesloten met een congres in het Nederlands Architectuurinstituut in Rotterdam. Tijdens het slotcongres staat centraal: hoe kan een marktgericht woningbouwbeleid met succes worden gecombineerd met een goed ruimtelijk ordenings- en architectuurbeleid?

Informatie

Het programma *Wonen in 2000*: investeren in kwaliteit wordt georganiseerd door het Nederlands Architectuurinstituut in samenwerking met de Nationale Woningraad NWR, het NCIV en de Neprom. Voor nadere informatie: Nederlands Architectuurinstituut, Jacqueline Tellinga, tel. 010 - 4401200.

Bouwen in de wei, Sloten, Architectenbureau Van Berkel en Bos.

Herstructurering stedelijke gebieden, Amsterdam, Hans Kollhoff.

Architectuur in Nederland

televisieserie van TELEAC en live bij het NAI

9 november 1993 - 11 januari 1994

In samenhang met de TELEAC-serie *Architectuur in Nederland* organiseert het Nederlands Architectuurinstituut *Acht ontmoetingen met architecten* zoals Pi de Bruijn, Theo Bos, Cees Dam, Anna Vos en Ben van Berkel. Als gespreksleiders treden onder meer Chriet Titulaer, Neelie Kroes en Marjoke Roorda op. Het thema van de TELEAC-uitzending op zondagavond is tevens het onderwerp van gesprek op de daaropvolgende dinsdagavond in het NAI.

Programma

Wereldbeelden, de wereld van en volgens architecten	
TELEAC-TV	zo. 7 november 22.30 uur, TV 2
NAi	di. 9 november 20.00 uur
presentatie sprekers	Maria Heiden Izak Salomons en Winy Maas
Bouwopgave, de taak van bouwers	
TELEAC-TV	zo. 14 november
NAi	di. 16 november
presentatie sprekers	Max van Rooy Anna Vos en Tjeerd Dijkstra
Tradities, ballast of bagage	
TELEAC-TV	zo. 21 november
NAi	di. 23 november
presentatie sprekers	Marjoke Roorda Pi de Bruijn en Theo Bosch
Techniek, lichter, sterker en beter	
TELEAC-TV	zo. 28 november
NAi	di. 30 november
presentatie sprekers	Chriet Titulaer Renz Pijnenborgh en Rein Jansma
Macht en status, architectuur als symbool	
TELEAC-TV	zo. 5 december
NAi	di. 7 december
presentatie sprekers	Benno Premsele Cees Dam, Lucien Lafour en Rikkert Wijk
Stadslandschap, een veelkleurig palet	
TELEAC-TV	zo. 12 december
NAi	di. 14 december
presentatie sprekers	René Boomkens Adriaan Geuze en Lodewijk van Nieuwenhuijze
Mobiliteit, de architectuur in het verkeer	
TELEAC-TV	zo. 19 december
NAi	di. 21 december
presentatie sprekers	Neelie Kroes Harry Reijnders en Ben van Berkel
Erfgoed, het heden van het verleden	
TELEAC-TV	zo. 26 december
NAi	di. 11 januari 1994
presentatie sprekers	Stan van Houcke Wytze Patijn, Wessel de Jonge en Fons Asselbergs

Informatie

Tel. 010 - 4401339

De avonden zijn voor iedereen toegankelijk (korting voor TELEAC-deelnemers). De discussies vinden plaats in de K.P.C. de Bazelzaal, NAI, Museumpark 25 te Rotterdam.

Colofon

Tekstbijdragen: Claire Beke, Nederlands Architectuurinstituut
Loes Blik, Stichting Architectenregister
Kees de Graaf, Stichting Q
Bob Geerling, Stichting European
Liliane Geerling, industrieel ontwerper
Margreet Horselenberg, wethouder stadsontwikkeling Zaanstad
Anne van Kuijk, Gelders Genootschap
Frank van der Linden, architect
Jan van Rijn, BNA
Jacqueline Tellinga, Nederlands Architectuurinstituut
Noud de Vreeze, Stimuleringsfonds voor Architectuur
Redactie: Cilly Jansen, José van Campen
Vormgeving: Els Scholtes Amsterdam
Druk: Rob Stolk bv Amsterdam
Opplage: 2500